

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esitys koskee ulosottomenettelyn tehostamista tilanteissa, joissa velallinen epäasianmukaisin keinoin pyrkii vaikeuttamaan ja välttelemään täytäntöönpanoa.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi ulosottolakiin ulosottoviranomaisten tietojensaantia ja salassapitoa koskevat säännökset. Sivullinen olisi ehdotuksen mukaan velvollinen yksittäisessä ulosottoasiassa salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan ulosottomiehelle, onko hänellä velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan tai onko velallisella häneltä saatava taikka onko hän tehnyt velallisen kanssa sellaisen sopimuksen, jolla saatava olla merkitystä etsittäessä velalliselle kuuluvaa ulosmittauskelpoista omaisuutta. Mainittu tietojenantovelvollisuus koskisi muun muassa luottolaitoksia ja vakuutuslaitoksia. Työnantajan olisi ilmoitettava työntekijän työsuhdetta ja palkkaa koskevat tiedot samoin kuin työntekijän yhteystiedot. Ulosottomiehellä olisi myös oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä velallisen tuloja, varallisuutta, työsuhdetta ja eläkettä koskevat tiedot samoin kuin velalliseen yhteyden ottamiseksi tarpeelliset tiedot.

Ulosottoviranomainen ei saa ehdotuksen mukaan paljastaa tai käyttää hyödyksi tietoja, jotka koskevat toisen liike- tai ammatillisaisuutta taikka yksityisen henkilökohtaisia oloja, eikä myöskään sellaisia velallisen tai sivullisen taloudellista asemaa koskevia tietoja, jotka ulosottoviranomainen on hankkinut ulosottoselvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa. Ulosottomiehen päätös ja

muu kuin ulosottoselvitystä koskeva pöytäkirja olisivat kuitenkin aina julkisia. Varattomaksi todetuista velallisista voitaisiin nykyiseen tapaan antaa luottotietoja. Ulosottomies voisi salassapitosäännösten estämättä antaa hakijalle velallisen taloudellista asemaa koskevat tiedot sekä takaisinsaantikanteen nostamiseksi tarpeelliset tiedot. Viranomaisten välisenä tietojenvaihtona ulosottomies olisi velvollinen ilmoittamaan eräistä velallisen rikoksista syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle. Ulosottomiehellä olisi oikeus antaa tarpeellisia tietoja muistakin velallisen väärinkäytöksistä viranomaisille.

Ulosottomiehen alueellista toimivaltaa koskevia säännöksiä ehdotetaan väljennettäväksi. Jos täytäntöönpano muuten saattaisi vaarantua, ulosottomies voisi ulosmitata toisen ulosottomiehen toimialueella olevan omaisuuden ja toisaalta ulosottomies voisi ulosmitata toimialueellaan olevan omaisuuden, vaikka hän ei muutoin olisi toimivaltainen. Täytäntöönpanon muutoin vaarantuessa voitaisiin irtain omaisuus, jonka sijaintipaikkaa ei tunneta, ulosmitata, jos omaisuus voidaan sitä näkemättä riittävästi yksilöidä.

Ehdotuksen mukaan irtain omaisuus, joka todennäköisesti kuuluu velalliselle, voidaan ulosmitata silloinkin, kun se on sivullisen hallinnassa. Lisäksi ehdotetaan, että ulosottomies voisi panna omaisuuden, jonka velallinen on luovuttanut tai pantannut sivulliselle, väliaikaisesti takavarikkoon todennäköisessä takaisinsaantitilanteessa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä joulukuuta 1996.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila	3
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
Ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeus	3
Salassapito	5
Alueellinen toimivalta	5
Sivullisen asema	6
Takaisinsaanti	6
2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö	7
Ruotsi	7
Norja	7
Tanska	8
Ranska	8
Sveitsi	9
2.3. Nykytilan arviointi	9
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	10
3.1. Yleistä	10
3.2. Ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeus	10
3.3. Salassapito	12
3.4. Alueellinen toimivalta	14
3.5. Sivullisen asema	14
3.6. Takaisinsaanti	15
4. Esityksen vaikutukset	15
5. Asian valmistelu	16
6. Riippuvuus muista esityksistä	17
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	18
1. Lakiehdotuksen perustelut	18
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	29
3. Voimaantulo	29
LAKIEHDOTUS	30

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Vuodelta 1895 olevan ulosottolain kokonaisuudistus on vireillä oikeusministeriössä. Kokonaisuudistukseen on tarkoitus edetä laajajoin osauudistuksin.

Ulosottoviranomaisia ja ulosoton muutoksenhakua koskevat säännökset on jo uudistettu ulosottolain muuttamisesta annetulla lailla (197/96). Myös uusi laki lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/96) on annettu. Hallituksen esitys ulosotonhaltijan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 92/1996 vp) sekä hallituksen esitys laiksi ulosoton viranomaisia ja muutoksenhakua sekä ulosotonhaltijan lakkauttamista koskevan uudistuksen siirtymäsäännöksistä (HE 93/1996 vp) ovat myös parhaillaan eduskunnan käsiteltävinä. Kaikki mainitut uudistukset tulevat voimaan paikallishallinto-uudistuksen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1996.

Kokonaisuudistuksen rinnalla on käynyt välttämättömäksi valmistella eräitä kiireellisiä erillisuudistuksia. Valtioneuvosto on 1 päivänä helmikuuta 1996 tehnyt periaatepäätöksen (pöytäkirja 11/1996) hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Toimintaohjelman mukaan tulee selvittää, voidaanko ulosottoa koskevaa lainsäädäntöä ja toimintatapoja kehittää niin, että perintää voitaisiin tehostaa rikoshyödyn jäljittämiprojektin yhteydessä todetuissa ongelmatilanteissa, muun muassa näennäisoikeustoimien, kansainvälisen perinnän ja takaisinsaantitapausten osalta. Myös varsinaisen rikoksella saadun hyödyn perinnän tehostamista tulee selvittää.

Tämä esitys koskee ulosottomenettelyn kehittämistä tilanteissa, joissa velallinen pyrkii epäasianmukaisin keinoin vaikeuttamaan ja välttelemään ulosottoa. Esityksessä ehdotetaan ulosottoviranomaisten tietojensaannin oleellista parantamista, ulosottoviranomaisten alueellista toimivaltaa koskevien säännösten muuttamista joustavammiksi sekä täytäntöönpanon tehostamista silloin, kun velallinen pyrkii näennäisoikeustoimella tai takaisinsaantitilanteessa siirtämään omaisuut-

taan ulosoton ulottumattomiin.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeus

Nykyisin ulosottomenettelyssä toimitaan pitkälti velalliselta itseltään saatujen tietojen varassa. Velallinen tai hänen edustajansa voi antaa tietoja ulosottomiehelle joko vapaaehtoisesti tai erityisessä ulosottoselvityksessä niin kuin ulosottolain 3 luvun 33, 34 ja 34 a—34 d §:ssä säädetään. Ulosottomies ei kuitenkaan pysty tarkistamaan kuin osan velallisen antamista tiedoista, koska sivullisten velvollisuus antaa tietoja ulosottomiehelle on nykyisessä lainsäädännössä sattumanvaraisesti ja puutteellisesti säännelty.

Käytännössä ulosottoviranomaiset saavat nykyisin atk:n avulla esimerkiksi verotustiedot, väestön keskusrekisterin tiedot, tiedot ajoneuvorekisteristä sekä tiedot oikeusministeriön pitämistä rekistereistä. Viimeksi mainituista ulosoton kannalta tärkeimpiä ovat kiinteistötietojärjestelmä, saamisrekisteri sekä rekisterit konkurssista, velkajärjestelyistä ja velkasaneerauksista. Osasta muita rekistereitä ulosottomies saa tietoa puhelimitse tai kirjallisesti tiedustellen, osasta rekistereitä ulosottomies ei saa tietoa ollenkaan. Velallisen työ- ja palvelussuhteita sekä eläkkeitä koskevia tietoja on eläkelaitoksilla ja Eläketurvakeskuksella. Eläkkeitä koskevia tietoja ulosottoviranomaiset saavat puhelimitse eläkkeiden maksajilta ja Eläketurvakeskukselta. Sen sijaan ajan tasalla olevia työpaikkatietoja ei luovuteta. Osa saatavista tiedoista on nykyisin maksullisia ja osa maksuttomia.

Ulosottolaissa ei ole yleistä säännöstä ulosottomiehen oikeudesta saada tietoja sivulliselta tai toiselta viranomaiselta. Ainoa sivullisen tietojenantovelvollisuutta koskeva säännös on lain 4 luvun 18 e §:n 3 momentti, jonka mukaan työnantajan ja viranomaisen tulee, jollei toisin säädetä, antaa ulosottomiehelle palkan ulosmittausta varten tarpeellisia tietoja.

Muulla lainsäädännössä on eräitä nimenomaisia säännöksiä, joiden mukaan ulosottoviranomaisella on oikeus saada tietoja velalliselle kuuluvista varoista. Esimerkiksi verotuslain 132 §:n 2 momentin (1265/88) mukaan ulosottoa varten veroilmoitukset sekä muut veroviranomaisille kertyneet asiakirjat on annettava asianomaisen ulosottoviranomaisen tai sen edustajan käytettäväksi. Verotuslaki on kumottu 1 päivästä tammikuuta 1996 verotusmenettelystä annetulla lailla (1558/95). Verotuslain 132 § samoin kuin muut verotustietojen julkisuutta koskevat aikaisemmat säännökset ovat kuitenkin verotusmenettelystä annetun lain 95 §:n nojalla voimassa enintään vuoden 1996 loppuun. Valtiovarainministeriössä on parhaillaan valmisteilla verotustietojen julkisuutta koskeva erillislaki.

Arvo-osuustileistä annetun lain (827/91) 33 §:n 3 momentin mukaan ulosottoviranomaisella on oikeus saada tietoja arvo-osuustileistä siltä osin kuin se on tarpeen ulosmittauksen tai turvaamistoimen toteuttamiseksi. Arvo-osuusrekisterin pitäjä on velvollinen ilman, että arvo-osuuksia olisi ulosmitattu, vastaamaan, onko asianomaisella arvo-osuustili arvo-osuusrekisterissä ja mitä arvo-osuuksia tilille on kirjattu. Tiedonsaantioikeutta ei ole rajoitettu ulosmittausta- ja täytäntöönpanokulujen määrään.

Jollei laissa ole erityissäännöstä asianomaisen velvollisuudesta antaa ulosottomiehelle tietoja, ulosottomiehellä ei ulosottolain yleisen tietojensaantia koskevan säännöksen puuttuessa ole mahdollisuutta saada salassapitettavaa tietoa täytäntöönpanon toteuttamiseksi. Esimerkiksi pankkisalaisuus on voimassa myös ulosottomieheen nähden.

Luottolaitostoiminnasta annetun lain (1607/93), jäljempänä *luottolaitoslaki*, 94 §:n 1 momentissa asetetaan salassapitovelvollisuus sille, joka on saanut tietää luottolaitoksen asiakkaan tai muun henkilön taloudellista asemaa tai yksityisen henkilökoh- taisia oloja koskevan seikan taikka liike- tai ammatillisuuden. Pykälän 2 momentin mukaan tietoja on velvollisuus kuitenkin antaa syyttäjän ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi sekä muulle viranomaiselle, jolla on lain nojalla oikeus saada sellaisia tietoja.

Suomen Pankkiyhdistyksen vuonna 1995 laatimien pankkisalaisuusohjeiden mukaan ulosottoviranomaisen tiedustellessa yleisesti, onko pankissa velalliselle kuuluvaa ulosmit-

tauskelpoista omaisuutta, pankki ei voi antaa tietoja. Jos talletus on yksilöity ulosmittauspöytäkirjassa siten, että on ilmoitettu ainakin pankin ja tilinomistajan nimi, pankki ilmoittaa, onko velallisella pöytäkirjassa mainittuja varoja ulosmitatun rahamäärän ja täytäntöönpanokulujen yhteismäärään asti. Jos varoja on vähemmän, pankki ilmoittaa niiden tarkan määrän. Jos varoja nostettaessa tiliehtojen mukaan on esitettävä vastakirja tai talletustodistus, pankki antaa tietoja ainoastaan, jos vastakirja tai todistus on ulosmittauspöytäkirjaan tehdyn merkinnän mukaan ulosottoviranomaisen hallussa. Pantin ja säilytyksessä olevan omaisuuden tarkka yksilöinti ulosmittauspöytäkirjassa on edellytys tietojen antamiseen. Tallelokeroa koskevia tietoja ei anneta. Jos ulosottomiehellä on tieto velallisen tallelokerosta, hän voi virkavastuullaan sen avata.

Ulosottomies ei ole oikeutettu saamaan tietoja myöskään vakuutuslaitoksista. Vakuutusyhtiölain 18 luvun 6 §:ssä (389/95) olevan salassapitosäännöksen mukaan se, joka on vakuutustoiminnassa saanut tietoonsa vakuutusyhtiön tai jonkun muun taloudellista asemaa taikka jonkun henkilön terveydentilaa koskevan seikan taikka liike- tai ammatillisuuden, on velvollinen pitämään sen salassa. Tietoja voidaan kuitenkin luovuttaa muun muassa syyttäjän ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi, rahoitustarkastukselle ja muulla laissa mainittujen tietojen saantiin oikeutetulle viranomaiselle.

Lainsäädännössä on useita säännöksiä, jotka antavat muille viranomaisille suhteellisen laajan tietojensaantimahdollisuuden. Poliisilain (493/95) 35 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä virkatehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Hallituksen esityksen poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 57/1994 vp) perustelujen mukaan tietojen saantia koskevat säännökset eivät oikeuta poliisia saamaan muulta viranomaiselta sellaista tietoa, jonka tuo viranomainen on saanut henkilöltä, joka olisi oikeutettu kieltäytymään kokonaan todistamasta asiassa. Poliisilain 36 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus saada rikoksen estämiseksi tai sel-

vittämiseksi tarvittavia tietoja salassapitosäännösten estämättä myös yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.

Verotusmenettelystä annetun lain 19 ja 20 §:ssä asetetaan sivulliselle ja viranomaiselle laaja tietojenantovelvollisuus verottajalle. Kehotuksen tai pyynnön tietojen antamiseen antaa verohallitus tai lääninverovirasto. Sivullisen ei tarvitse antaa sellaisia tietoja, joiden osalta on oikeus kieltäytyä todistamasta. Verotukseen vaikuttavia, taloudellista asemaa koskevia tietoja ei kuitenkaan saa kieltäytyä antamasta. Viranomaisen ei tarvitse antaa sellaisia tietoja, josta lain mukaan ei saa todistaa, poikkeuksena ovat verotukseen vaikuttavat, taloudellista asemaa koskevat tiedot.

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/93) 67 §:n mukaan selvittäjällä on salassapitosäännösten estämättä tehtävänsä suorittamiseksi sama oikeus kuin velallisella saada tietoja velallisen pankkitileistä, maksuliikenteestä, sopimuksista ja sitoumuksista sekä velallisen varallisuudesta, verotuksesta ja muista velallisen taloudellista asemaa koskevista seikoista. Konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain (189/95) 4 §:n 2 momentissa annetaan konkurssiasiamiehelle vastaavanlainen tietojensaantioikeus velallisen tai konkurssipesän taloudellisesta asemasta.

Salassapito

Ulosottolaissa ei ole myöskään säännöksiä ulosottomiehen salassapitovelvollisuudesta tai viranomaisten välisestä tietojen vaihdosta.

Valtion virkamieslain (750/94) 17 §:n mukaan valtion virkamies ei saa luvatta ilmaista virkamiesasemassaan tietoon saamaansa seikkaa, joka on erikseen säädetty tai määrätty salassa pidettäväksi tai joka koskee toisen terveydentilaa taikka jota asian laadun vuoksi ei ilmeisesti saa ilmaista. Sanottu salassapitovelvollisuus rajoittaa yleistä hallinnon julkisuusperiaatetta. Rikoslain 40 luvun 5 §:ssä on virkasalaisuuden rikkomista ja tuottamuksellista virkasalaisuuden rikkomista koskeva rangaistussäännös.

Ulosottolain 1 luvun 16 §:ssä säädetään ulosottomiehelle velvollisuus pitää ulosottoasioista päiväkirjaa tai rekisteriä sekä antaa siitä kirjallisia todistuksia siten kuin asetuk-sella tarkemmin säädetään. Sanottu ulosottoasiain päiväkirja samoin kuin toimituksista

ulosottolain 3 luvun 32 §:n mukaan laadittavat pöytäkirjat ovat yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) pääsäännön mukaisesti julkisia asiakirjoja, joista jokaisella on oikeus saada tietoja. Ulosottoasetuksen 7 §:n 1 momentin mukaan ulosottomies on velvollinen pyynnöstä antamaan kirjallisen todistuksen päiväkirjakorttiin merkityistä seikoista. Sanotun pykälän 2 momentissa (1176/95) säädetään, että ulosottomies saa massaluovutuksena luovuttaa tietoja ulosotossa varattomiksi todetuista velallisista luottotietotoiminnan harjoittajille luottotietorekisterin pitämistä varten.

Oikeusministeriön 17 päivänä marraskuuta 1995 antamien ohjeiden (3442/36/95) mukaan ulosottoasetuksen 7 §:n 2 momentin nojalla ulosottomies saa henkilörekisterilain 2 §:ssä tarkoitettuna massaluovutuksena luovuttaa tietoja ilmoittamalla velallisen nimi, henkilö- tai liiketunnus, osoite, varattomaksi toteamisen päivämäärä ja toimituksessa tuolloin mukana olleiden saatavien yhteenlaskettu markkamäärä. Luovutettavat tiedot eivät saa olla kahta kuukautta vanhempia.

Alueellinen toimivalta

Ulosottomiehen toimivalta suorittaa täytäntöpanotoimi perustuu nykyisin kahteen edellytykseen. Ensinnäkin ulosottomiehellä tulee olla asiassa yleinen toimivalta joko niin, että hänellä on ollut alunperinkin hake-muksen saavuttua 3 luvun 21 §:n mukainen toimivalta taikka niin, että toimivalta perustuu siihen, että asia on hänelle mainitun luvun 21 a §:n nojalla siirretty tai häneltä on pyydetty virka-apua 21 b §:n mukaisesti. Toisena edellytyksenä on, että ulosottomies voi suorittaa konkreettisen täytäntöpanotoimen omalla toimialueellaan. Vasta kun molemmat edellytykset ovat täyttyneet, on ulosottomies ollut toimivaltainen suorittamaan toimen.

Poikkeus viimeksi mainitusta on niin sanottu jatkumisperiaate, joka merkitsee sitä, että alunperin toimivaltainen ulosottomies saa suorittaa täytäntöpanotoimen loppuun, vaikka muutoin kesken täytäntöpanon menettäisikin yleisen toimivaltansa esimerkiksi velallisen asuinpaikan vaihdoksen johdosta. Sen sijaan jos ulosottomies havaitsee, että hänen toimialueellaan ei ole velalliselle kuuluvaa omaisuutta tai että siellä ollut omaisuus on siirretty toiselle paikkakunnalle, hänen tulee 3 luvun 21 a §:n nojalla siirtää

asia toiselle ulosottomiehelle. Jos taas kysymys on siitä, että tuomio on pantava samanaikaisesti täytäntöön usealla eri paikkakunnalla, ulosottomiehen tulee 3 luvun 21 b §:n mukaisesti pyytää muilta ulosottomiehiltä virka-apua.

Ulosottolain uuden 10 luvun 1 §:n 3 momentissa kielletään muutoksenhakeminen sillä perusteella, että ulosottomiehellä ei ole ollut alueellista toimivaltaa. Hallituksen esityksen ulosottoviranomaisia ja ulosottoasioiden muutoksenhakua koskevan lainsäädännön uudistamisesta (HE 106/1995 vp) perustelujen mukaan ulosoton toimivaltasäännösten tulee olla joustavia, ja alueellista toimivaltaa koskevien säännösten tulisi tukea toimintaa eikä olla itsetarkoituksellisia. Säännöksestä huolimatta ulosottoviranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon voimassa olevat alueellista toimivaltaa koskevat säännökset. Muussa tapauksessa asianosainen voi tehdä ulosottomiehen toiminnasta hallintokantelun.

Ulosottomiehen toimialueen sisällä irtaimen esineen ulosmittauksen paikka määräytyy omaisuuden sijainnin mukaisesti. Ulosmittaus edellyttää, että ulosottomies on nähnyt ulosmitattavan omaisuuden, luotteloinut ja arvioinut sen ulosottolain 4 luvun 14 §:n mukaisesti sekä varmentanut säilymisen joko poisviemällä, merkitsemällä tai muulla 4 luvun 17 §:ssä säädetyllä tavalla. Ellei ulosottomies ole nähnyt omaisuutta, sitä ei ole voitu ulosmitata. Ainoastaan palkan ja veron ennakon palautuksen ulosmittaus saadaan toimittaa ulosottolain 4 luvun 18 e §:n 1 momentin nojalla niin sanottuna toimitoulosmittauksena. Velalliselle on kuitenkin tällöin annettava ennakolta kirjallinen ilmoitus perittävänä olevasta saamisesta, toimituksen ajasta ja paikasta samoin kuin perusteista, joilla ulosmittaamatta jätettävän palkan osa määrätään.

Sivullisen asema

Ulosotto on luonteeltaan summaarista menettelyä, jossa toimenpiteen edellytykset on tutkittava lyhyessä ajassa paikanpäällä. Sen vuoksi pääsäännön mukaan irtaimen omaisuuden omistajaolettama luodaan omaisuuden tosiasiallisen hallinnan perusteella.

Sivullissuojaa koskevan ulosottolain 4 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan velallisen pesästä ei saa ulosmitata mitään, joka havaitaan toisen omaksi. Jos sivullisen omistusoi-

keudesta ei ole varmuutta ja sivullinen väittää omistavansa velallisen hallussa olevaa irtainta omaisuutta, ei väite estä ulosottolain 4 luvun 10 §:n 1 momentin (197/96) mukaan omaisuuden ulosmittaamista, ellei sivullinen heti voi todistaa omistusoikeuttaan. Kysymys sivullisen omistusoikeudesta voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi täytäntöönpanoriitana ulosottolain uuden 9 luvun 6—13 §:n mukaisesti. Osoitus annetaan kuitenkin vain silloin, kun sivullinen kykenee esittämään sellaisia väitteitä, jotka horjuttavat hallintaan perustuvaa omistajaolettamaa.

Takaisinsaanti

Ulosottolain 3 luvun 35 §:ssä on niin sanottua ulosmittaustakaisinsaantia koskeva säännös, jonka mukaan velallisen omaisuutta koskeva oikeustoimi voidaan peräyttää samalla perusteella kuin konkurssissa, jos ulosoton hakija sitä kanteella vaatii. Toisin kuin konkurssissa peräyttäminen ei kuitenkaan merkitse takaisinsaannista konkurssipesään annettussa laissa (758/91), jäljempänä *takaisinsaantilaki*, tarkoitetun oikeustoimen kumoutumista kokonaisuudessaan. Siltä osin kuin luovutettua omaisuutta ei tarvita ulosotovelkojen saatavien suorittamiseksi, se palautetaan luovutuksensaajalle.

Ulosottolain 3 luvun 33 §:n 2 momentin mukaan ulosottoselvityksessä velallisen on annettava luovuttamastaan omaisuudesta sekä tekemistään oikeustoimista tiedot, jotka ovat tarpeen sen selvittämiseksi, voidaanko omaisuutta peräyttää ulosottoon. Ulosottoasetuksen 29 §:n mukaan ulosottomiehen tulee ilmoittaa ulosoton hakijalle käsityksensä siitä, että velallinen pitäisi asettaa konkurssiin tai että kanne omaisuuden peräyttämiseksi tulisi nostaa. Ulosotto-laissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä miltä osin ulosottomies voi selvittää takaisinsaantiperusteita tai ilmaista hakijalle tietoja, joilla saattaa olla merkitystä takaisinsaannin kannalta.

Ulosottomies ei voi antaa hakijalle osoitusta takaisinsaantioikeudenkäyntiin. Myöskään ulosottolain uuden 9 luvun mukainen täytäntöönpanoriitakanne ei ole käytettävissä, jos sivullisen omistusoikeus omaisuuteen sinänsä on riidan. Ulosottomies ei voi myöskään kohdistaa minkäänlaisia täytäntöönpanotoimia sivulliselle kuuluvaan omaisuuteen siinäkään tapauksessa, että saantoa rästää takaisinsaantiperuste.

2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Ulosottokaaren (utsökningsbalken, 1981) jäljempänä *UB*, 4 luvun 15 §:ssä on säännös, jonka mukaan sivullinen on velvollinen ilmoittamaan ulosottoviranomaiselle, onko velallisella häneltä saatava taikka onko hänellä ja velallisella muu välipuhe, jolla voi olla merkitystä arvioitaessa, missä määrin velallisella on ulosmittauskelpoista omaisuutta. Sivullisen on myös tarkemmin kerrottava, minkälainen sanottu välipuhe on. Säännös koskee kaikkia sivullistahoja kuten rahalaitoksia, vakuutuslaitoksia ja viranomaisia.

Ulosottoviranomainen voi vaatia tietoja suullisesti tai kirjallisesti taikka asettaa sivulliselle velvollisuuden saapua selvitykseen sakon tai vangitsemisen uhalla.

UB:n 4 luvun 15 §:n perusteella rahalaitos on velvollinen antamaan tietoja velallisen talletuksista ja tallelokeroista. Tietojenanto-velvollisuus ei edellytä, että ulosottomiehen tulisi voida todistaa talletussopimuksen olemassaolo. Lain tarkoitus ei kuitenkaan ole, että ulosottoviranomaiset rutiininomaisesti tekisivät kaikissa ulosottoasioissa pankkiselvityksen. Pankin ei tarvitse ryhtyä muihin toimenpiteisiin kuin tarkistaa asia asiakasrekisteristä.

Ulosottoviranomaisen omaa salassapito-velvollisuutta koskee sekretesslagenin (1980:100) 9 luvun 19 §. Salassapidettäviä ovat ulosottoasiassa tiedot, jotka koskevat henkilökohtaista tai taloudellista seikkaa, jos sen ilmaiseminen aiheuttaisi asianomaiselle tai hänen läheiselleen huomattavaa vahinkoa tai tuntuva haittaa. Salassapito-velvollisuus ei kuitenkaan koske täytäntöön pantavana olevaa velvoitetta koskevia tietoja eikä asiasa annettua päätöstä. Ulosottoselvityksessä annetut tiedot ulosottoviranomainen voi julistaa salaisiksi.

Jos asian vireilläolo päättyy siihen, ettei ulosmittauskelpoisia varoja ole löydetty, tulee ulosottoviranomaisen Ruotsin ulosottoasetuksen 6 luvun 26 §:n mukaan ilmoittaa tästä sekä ulosmittauksen toimittamatta jättämisen syistä hakijalle. Ilmoituksessa on kerrottava, mihin toimenpiteisiin ulosottoviranomainen on ryhtynyt. Asetuksen 19 luvun 1 §:n mukaan ulosottoviranomaisen tulee ilmoittaa poliisille tai syyttäjälle, jos velallista voidaan epäillä velallisen rikoksista sekä

ilmoittaa samalla perusteet epäilylleen.

Ruotsissa ulosottopiirin muodostaa kukin lääni. Alueellista toimivaltaa koskevan *UB*:n 4 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan toimivaltainen on sen läänin ulosottoviranomainen, jossa velallisella on kotipaikka tai jossa on velalliselle kuuluvaa omaisuutta. Omaisuuden ulosmittauskelpoisuudella ei tällöin ole merkitystä. Lisäksi ulosottoviranomainen siinä läänissä, jossa täytäntöönpano muutoin voidaan sopivasti suorittaa, on toimivaltainen. Jos ulosottoviranomainen on jollakin edellä mainituista perusteista toimivaltainen, ulosottoviranomainen voi ulosmitata velalliselle kuuluvaa omaisuutta siitä riippumatta, missä se sijaitsee. Ulosottoviranomainen voi siirtää tarvittaessa asian toiselle toimivaltaiselle ulosottoviranomaiselle. Jos usea ulosottoviranomainen on ulosmittannut saman omaisuuden, ulosottoasiat yhdistetään.

Toimivaltaa vailla oleva ulosottomies saa *UB*:n 4 luvun 8 §:n 3 momentin nojalla kiireellisessä tapauksessa suorittaa 6 luvun 12 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen toimen ennen asian siirtämistä toimivaltaiselle ulosottomiehelle. Väliaikainen toimi on sallittu silloin, kun irtainta omaisuutta ei voida heti ulosmitata, jolloin ulosottomies ottaa omaisuuden haltuunsa tai suorittaa muun omaisuuden säilymisen varmentavan toimen. Väliaikainen toimi aiheuttaa samanlaisen vallintarajoituksen kuin ulosmittauskin. Jollei varsinaista ulosmittausta voida suorittaa kahden viikon kuluessa, toimi kumotaan.

UB:n 4 luvun 7 §:n mukaan irtain omaisuus, joka ei ole käsillä toimituksessa, voidaan ulosmitata, jos se voidaan riittävästi yksilöidä ja jos on odotettavissa, että ulosmittaus voidaan varmistaa haltuunottamisella, merkitsemällä tai sinetöimällä. Jos velallinen kieltäytyy kertomasta omaisuuden sijaintipaikkaa eikä ulosottoviranomainenkaan sitä tiedä, omaisuutta ei saa ulosmitata.

Norja

Tvangsfullbyrdelsesloven (1992 nr. 86), jäljempänä *tvfbl*, 7 luvun 12 §:n mukaan ulosottomies voi selvittäessään velallisen varallisuutta velvoittaa sivullisen salassapitosäännösten estämättä antamaan tietoa saatavasta, joka velallisella on häneltä, sekä hänen hallussaan olevasta velalliselle kuuluvasta omaisuudesta. Työnantajan on ilmoitettava työntekijän palkkaa ja työsuhdetta koskevat tiedot. Tietojenanto-velvollisuus ei

kuitenkaan ole laajempi kuin todisteluvollisuus riita-asiassa. Tietojenantovelvollisuuden laiminlyönti on säädetty rangaistavaksi. Tvfl 7 luvun 12 §:n mukainen tietojenantovelvollisuus ei koske esimerkiksi vakuutuslaitosta, koska velallisella ei ole vakuutuslaitokselta saatavaa eikä laitoksella ole velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan.

Ulosottomiehen omaa salassapitovelvollisuutta koskee tvfl 2 luvun 6 §, jossa on viittaus domsstollovenin 63 a §:ään. Viimeksi mainitun mukaan salassapidettävää tietoa on muun muassa sellainen tieto, joka koskee toisen henkilökohtaisia oloja, kuten terveydentilaa, avioliittoa tai taloudellista asemaa. Tiedot, jotka koskevat syntymäpaikkaa ja -aikaa, henkilötunnusta, siviilisäätystä tai ammattia eivät kuitenkaan ole salassapidettäviä. Myös teknisiä laitteita ja liikesalaisuuksia koskevat tiedot on pidettävä salassa. Tvfl 2 luvun 6 §:n säätämisen jälkeen ulosottoviranomaiset eivät ole enää voineet luovuttaa luottotietoja ulkopuolisille.

Tvfl 7 luvun 13 §:n mukaan velallisen hallinnassa oleva niin sanottu rekisteröimätön irtain omaisuus ja arvopaperit voidaan ulosmitata, jollei tehdä todennäköiseksi, että omaisuus kuuluu sivulliselle. Toisaalta sivullisen hallussa olevaa, velalliselle todennäköisesti kuuluvaa omaisuutta voidaan tvfl 7 luvun 14 §:n nojalla ulosmitata. Sama koskee tiettyihin rekistereihin (lähinnä alus- ja ilma-alusrekisteri) merkittyä irtainta omaisuutta silloin, kun sivullinen on merkitty rekisteriin omistajaksi.

Alueellista toimivaltaa koskevan tvfl 2 luvun 3 §:n mukaan noudatetaan jatkuvuusperiaatetta eli jos ulosottohakemus on tehty alunperin toimivaltaiselle ulosottomiehelle, ei ulosottomies menetä myöhempien muutosten johdosta alueellista toimivaltaansa. Ulosottomies voi poikkeuksellisesti suorittaa täytäntöönpanotoimen toisen ulosottomiehen toimialueella, jos asia on kiireellinen tai jos toinen ulosottomies siihen suostuu ja olosuhteet ovat sellaiset, että on tarkoituksenmukaista suorittaa ulosotto toimi oman toimialueen ulkopuolella.

Irtainta omaisuutta koskeva niin sanottu toimistulosmittaus on tvfl 7 luvun 9 §:n mukaan mahdollinen silloin, kun kyseessä on edellä mainittuihin rekistereihin merkitty irtain omaisuus tai arvopaperit. Muukin irtain omaisuus voidaan ulosmitata ulosottomiehen toimistossa silloin, kun omaisuutta piilotellaan tai sen sijaintia alinomaan siirre-

tään taikka kun kyseinen omaisuus on jo aikaisemmin ulosmitattu.

Tanska

Oikeudenkäyntilaissa, Retsplejeloven, ei ole nimenomaista säännöstä sivullisen tietojenantovelvollisuudesta. Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on kuitenkin katsottu, että sivullista voidaan kuulla voutioikeudessa todistajana, jos epäillään, että hänellä on velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan taikka jos hänellä on sellaista tietoa, jota velallinen itse ei halua ilmaista. Esimerkiksi pankkitoimihenkilö on katsottu velvolliseksi todistajana kertomaan velallisen varoista. Todistamiskielloa koskevia säännöksiä ei sovelleta, koska velallinen olisi ollut velvollinen itse antamaan asiaa koskevat tiedot. Näin ollen hänellä ei ole perustetta kieltää sanotunlaista todistajanlausuntoa.

Sivulliselle kuuluvaa omaisuutta ei saa ulosmitata velallisen velkojen suorittamiseksi. Näennäisioikeustoimet tai luovutukset, jotka esineoikeuden yleisten oppien mukaan eivät ole vielä tehokkaita velkojiin nähden esimerkiksi saannon rekisteröinnin puuttumisen vuoksi, eivät estä ulosmittausta.

Alueellinen toimivalta seuraa tuomiopiirirajoja. Lain 491 §:n mukaan kuitenkin erityisestä syystä voutioikeus voi suorittaa toimituksen tuomiopiirinsä ulkopuolella.

Lain 495 §:n mukaan velallisen poissaolo ei estä ulosmittausta. Voutioikeuden toimistossa ei tällöin kuitenkaan ole mahdollista ulosmitata muuta kuin kiinteää omaisuutta. Tanskassa on harkittu, voitaisiinko säätää yleisempi säännös, jonka mukaan voutioikeus kaikissa asioissa olosuhteiden mukaisesti voisi suorittaa ulosmittauksen toimistossaan silloinkin, kun toimitukseen kutsuttu velallinen ei ole paikalla (Betaenkning nr. 1201, 1990).

Ranska

Vuoden 1991 täytäntöönpanolain (Loi portant réforme des procédures civiles d'exécution) 39 artiklaan ja lain soveltamisasetuksen 54 artiklaan otettiin säännökset ulosottomiehen oikeudesta saada virallisen syyttäjän kautta velallisen osoitetta, pankkitiliä ja työnantajaa koskevia tietoja. Jos saatavan perimiseksi ulosmitataan varoja rahalaitoksessa olevalta velallisen tililtä, rahalaitos on täytäntöönpanolain 47 artiklan mukaan vel-

vollinen ilmoittamaan tilin saldon ulosmittauspäivänä. Myös julkisen vallan edustajat ovat velvollisia antamaan viralliselle syyttäjälle edellä mainittuja tietoja salassapitosäännösten estämättä.

Ulosottomiehen saamien tietojen käyttö muuhun tarkoitukseen kuin täytäntöönpanoon on kielletty täytäntöönpanolain 41 artiklassa. Tietoja ei myöskään saa rekistroidä tai luovuttaa sivulliselle.

Täytäntöönpanolain 50 artiklan mukaan ulosmittaus voidaan poikkeuksellisesti kohdistaa sivullisen hallinnassa olevaan velalliselle todennäköisesti kuuluvaan omaisuuteen, jolloin tarvitaan täytäntöönpanotuomarin antama valtuutus. Ulosmitattu omaisuus jätetään pääsääntöisesti sivullisen haltuun, ja sivullisella on mahdollisuus saada omistusoikeuskysymys riitautetuksi tuomioistuimessa.

Sveitsi

Sivullisella on katsottu Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs 232 §:n perusteella olevan velvollisuus antaa ulosottomiehelle tämän kysyessä tietoja hallussaan olevasta velalliselle kuuluvasta omaisuudesta. Tietojenantovelvollinen ei tällöin voi vedota salassapitovelvollisuuteensa, esimerkiksi pankkisalaisuuteen. Sen sijaan pankin ei katsota olevan velvollinen ilmoittamaan, onko velallinen vuokrannut tallelokeroa. Pankin on kuitenkin vaadittaessa aukastaava tallelokero.

2.3. Nykytilan arviointi

Seurauksena ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeutta koskevien säännösten puutteellisuudesta on ollut se, että osa ulosmittauskelpoisesta omaisuudesta on velkojien vahingoksi jäänyt löytymättä.

Velallisella on velvollisuus antaa ulosotoselvitys ja mainita siinä yhteydessä myös muun muassa pankkitileillä tai tallelokeroissa olevat varat. Jollei velallinen ilmoita varoja, hän on saattanut syyllistyä rikoslain 39 luvun 2—5 §:ssä tarkoitettuihin velallisen rikoksiin. Koska ulosottomies ei kuitenkaan pankkisalaisuuden vuoksi ole voinut tarkistaa velallisen antamien tietojen oikeellisuutta, on kiinnijäämisriski ollut pieni.

Rikoshyödyn jäljittämisen suhteen on tilanne saattanut olla sellainen, että syyttäjaja esitutkintaviranomaiset ovat saaneet luotolaitoksesta ja muilta sivullisilta tietoja ve-

lallisen varoista. Kun sitten esimerkiksi menettämisseuraamuksen tai rikosperusteisen vahingonkorvauksen perimiseksi on ryhdytty ulosottotoimiin, ei ulosottomies ole saanut vastaavia tietoja. Koska myöskään viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ei tältä osin ole säännöksiä, ovat rikoksella saadut varat saattaneet jäädä täytäntöönpanon ulottumattomiin.

Ulosottolain nykyiset ulosottomiehen alueellista toimivaltaa koskevat säännökset ovat osoittautuneet käytännön ulosottotyössä liian jäykiksi. Velallisten on ollut suhteellisen helppo esimerkiksi omaa tai yrityksen kotipaikkaa taikka omaisuuden sijaintipaikkaa jatkuvasti vaihtamalla vältellä täytäntöönpanoa.

Nykyisin ulosottopiirejä on yhteensä 231. Paikallishallintouudistuksen toteutumisen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1996 ulosottopiirien lukumäärä vähenee tuntuvasti. Kihlakuntia on 95. Oikeusministeriö on kuitenkin ulosottolain 1 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla päättänyt, että osa kihlakuntien ulosottotoimesta hoidetaan toisesta kihlakunnasta käsin. Joulukuun alusta ulosottopiirejä on yhteensä 70. Ulosottopiirien vähentyminen ei kuitenkaan estä ulosottopiirirajojen tietoista hyväksikäyttöä tulevaisuudessa, ellei ulosottomiehen alueellista toimivaltaa koskevia säännöksiä tehdä joustavammiksi.

Ennen ulosottomenettelyn alkamista tai sen aikana velallinen saattaa ryhtyä erilaisiin järjestelyihin saadakseen omaisuutta ulosottotoimien ulottumattomiin. Eräs käytännössä esiintyvä menettely on se, että velallinen niin sanotulla näennäisoikeustoimella luovuttaa omistusoikeuden sivulliselle. Auto on esimerkiksi saatettu luovuttaa sivulliselle eikä kuitenkaan ole osoitettu rahavarojen siirtyneen. Tällaisissa tilanteissa, jos omaisuuden hallintakin on siirretty sivulliselle, ulosottomiehellä ei ole käytännössä ollut mahdollisuutta ulosmitata omaisuutta.

Usein ulosottomenettelyssä käy ilmi, että velallinen on luovuttanut omaisuuttaan sivulliselle oikeustoimella, joka todennäköisesti peräytyisi, jos takaisinsaantikanne nostettaisiin. Tässäkään tapauksessa ulosottomies ei ole voinut toimia, koska useimmiten kysymyksessä on tällöin sivulliselle kuuluva omaisuus, johon ulosottolain 4 luvun 9 §:n mukaisesti ei saa kohdistaa täytäntöönpanotoimia. Seurauksena tästä on usein se, että omaisuus luovutetaan edelleen, jolloin ta-

kaisinsaantikanteen nostaminen ja omaisuuden tai sen arvon takaisinsaaminen vaikeutuu entisestään.

Nykyisin ulosmittaustakaisinsaintia koskevat oikeudenkäynnit ovat tiettävästi harvinaisia. Eräänä vireillepanon esteenä on pidetty takaisinsaintiperusteen olemassaoloa koskevia todisteluvaikeuksia. Ulosottoviranomaisten ulosottoasetuksen 29 §:n mukaiset ilmoitukset hakijalle siitä, että velallinen pitäisi asettaa konkurssiin tai että kanne omaisuuteen peräyttämiseksi tulisi nostaa, eivät useinkaan johda toimenpiteisiin, koska ulosottomiehellä, ja vielä vähemmän velkojalla, ei ole mahdollisuutta eikä oikeutta hankkia kanteen nostamisen edellyttämiä tietoja tahtuneista väärinkäytöksistä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Esityksen tavoitteena on tehostaa ulosottomenettelyä etenkin niissä tilanteissa, joissa velallinen epäasianmukaisin keinoin pyrkii salaamaan omaisuuttaan tai siirtämään sitä täytäntöönpanon ulottumattomiin. Säännösehdotusten valmistelussa on pyritty siihen, että tehostunut ulosottomenettely ei vaarantaisi velallisen ja sivullisen oikeusturvaa tai ihmisoikeuksia. Muun muassa riittävästi tietosuojasta on pyritty huolehtimaan.

Esitys on nykyiseen ulosottolakiin perustuva erillisuudistus. Esimerkiksi alueellista toimivaltaa koskevat säännökset tulevat kokonaisuudessaan uudistettaviksi ulosottolain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

3.2. Ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeus

Esityksessä ehdotetaan ulosottolakiin otettavaksi säännökset, joissa asetetaan sivulliselle nykytilanteeseen verrattuna suhteellisen laaja tietojenantovelvollisuus. Ulosottoviranomaisten työn tehokkuuden kannalta tietojensaantioikeus on eräs keskeisimpiä seikkoja. Hyvin järjestetty tietojensaantioikeus paitsi nopeuttaa ulosottomenettelyä ja tekee siitä kustannuksiltaan edullisemman, myös edesauttaa täytäntöönpanon tulokellisuutta. Useat ehdotuksen mukaan tietojenantovelvolliset tahot, kuten luottolaitokset ja vakuutuslaitokset, hyötyisivät itsekin velkojina tehostuneesta ulosottomenettelystä, koska

entistä suurempi osa lain mukaan ulosmittauskelpoisesta omaisuudesta saataisiin täytäntöönpanon piiriin.

Sivullisen tietojenantovelvollisuus ehdotetussa laajuudessa ei merkitse velallisen tai sivullisen perusoikeuksien taikka muiden lakiin perustuvien oikeuksien kaventamista, koska tiedot koskevat sellaisia seikkoja, jotka velallinen itsekin on velvollinen voimassa olevan lain mukaan ulosottoselvityksessä antamaan ja joiden salaaminen saattaa johtaa rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen tai takaisinsaantioikeudenkäyntiin.

Ulosottoviranomaisten tietojensaanti ei myöskään merkitse velallisensuojan kaventamista. Ulosottolaissa velallisensuoja on järjestetty muun muassa erottamiseta, ulosmittausjärjestystä ja ulosmittauskieltoja koskevilla säännöksillä samoin kuin palkan ulosmittauksessa suojaosuutta koskevilla rajoituksilla. Niitä varoja, joita velallinen ei ole oikeutettu erottamaan ulosottomenettelyssä, ei myöskään pidä suojata ulosottomiehen tiedonsaantimahdollisuudelta. Muutoin velallinen, joka rehellisesti ilmoittaa varansa ulosottomiehelle, joutuu epäedullisempaan asemaan kuin velallinen, joka salaa esimerkiksi toisella paikkakunnalla olevaan rahalaitokseen talletetut varat. Velallisten yhdenvertaisen kohtelun vuoksi olisi tärkeää, että kaikkien velallisten ulosmittauskelpoista omaisuutta koskevat tiedot olisivat ulosottomiehen käytettävissä.

Hallituksen esityksessä laiksi arvo-osuusjärjestelmästä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 104/1990 vp) todetaan pankkialaisuuteen liittyen, ettei ole oikeuspoliittisia perusteita sille, että arvo-osuuksien arvoa ei saataisi samalla tavalla kuin kiinteää omaisuutta käyttää ulosottoon. Tämä puolestaan mainitun esityksen mukaan edellyttää sitä, että viranomaisilla on todellisuudessa mahdollisuus myös velallisen niskoittellessa selvittää tällaisten varojen olemassaolo.

Vastaavasti oikeuspoliittiset syyt vaativat, että rahalaitokseen talletettujen varojen tulee olla ulosmitattavissa samalla tavalla kuin velallisen luota tavattu muu irtain omaisuus. Ulosmittaamalla rahavaroja välttyään myös mahdollisilta omaisuuden rahaksi muuttamisen aiheuttamilta tappioilta.

Yksityiselle sivulliselle ei voida asettaa yleistä tietojenantovelvollisuutta velallisen varallisuutta koskevista seikoista. Esimerkiksi velallisen puolisolle, sukulaiselle, työtoverille tai naapurille ei pelkästään asemansa

vuoksi voida asettaa tietojenantovelvollisuutta. Sen sijaan jos sivullinen on sopimus- tai muussa vastaavassa suhteessa velalliseen, on perusteltua, että hänet veloitetaan ilmaisemaan sanottua sopimusta tai järjestelyä koskevat tiedot.

Edellä todetuista syistä ehdotetaan ulosottolain 3 luvun 34 e §:ään otettavaksi säännökset sivullisen velvollisuudesta yksittäisessä ulosottoasiassa antaa salassapitosäännösten estämättä tietoja ulosottomiehelle siitä, onko hänellä velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan, onko hänellä velalliselta saatava taikka onko hän tehnyt velallisen kanssa sellaisen sopimuksen tai järjestelyn, jolla saattaa olla merkitystä etsittäessä velallisen ulosmittauskelpoista varallisuutta. Sivullisen olisi myös annettava tarpeellisia tarkentavia tietoja sanotuista seikoista. Työnantajan olisi ilmoitettava velallisen työsuhdetta ja palkkaa koskevat tiedot sekä työntekijän yhteystiedot.

Ehdotettu 3 luvun 34 e § olisi sivulliseen nähden toissijainen tietojenantovelvollisuutta koskeva säännös silloin, kun laissa on erityissäännös, jonka mukaan asianomaisen on luovutettava muutoin salassapidettäviä tietoja ulosottoviranomaiselle. Toissijaisuuslausekkeen oikeuspoliittisena tarkoituksena ei ole se, että ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeutta erityissäännöksillä rajoitettaisiin ehdotetusta. Esimerkiksi voimassa oleva arvo-osuustileistä annetun lain 33 §:n 3 momentti on sopusoinnussa ehdotuksen kanssa, joten sitä ei ole tarpeen ehdottaa kumottavaksi.

Mainituissa säännöksessä tarkoitettu tietojenantovelvollisuus koskisi paitsi luonnollisia henkilöitä ja yksityisiä yhteisöjä kuten luottolaitoksia, vakuutuslaitoksia ja työnantajia, myös viranomaisia ja julkista tehtävää hoitavia yhteisöjä.

Jos sivullinen kieltäytyy antamasta ulosottomiehen pyytämistä tietoja, ulosottomies voisi asettaa sivulliselle velvollisuuden antaa tiedot sakon uhalla määräajassa. Uhkasakko asetetaan ja tuomitaan maksettavaksi ulosottolain 3 luvun ehdotetun 39—41 §:n mukaisesti. Viimeksi mainitut säännökset sisältyvät eduskunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen ulosotonhaltijan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi. Mainitut säännökset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä joulukuuta 1996. Uusien säännösten mukaan ulosottomies asettaisi itse sakon uhan, mutta maksettavaksi tuomit-

semista ulosottomiehen tulisi hakea käräjäoikeudelta.

Ulosottolain 3 luvun 34 f §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös ulosottoviranomaisten tietojensaantioikeudesta toiselta viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä. Säännös täydentäisi edellä selostetussa 34 e §:ssä asetettua tietojenantovelvollisuutta.

Ehdotetun 3 luvun 34 f §:n nojalla ulosottomiehen käyttöön tulisivat myös muut kuin julkiset rekisterit ja muulla tavoin järjestetty muu kuin julkinen tieto, joka on toisen viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan yhteisön hallussa. Koska ulosottoviranomaiset eivät kuitenkaan tarvitse yhtä laajaa tietojensaantioikeutta kuin esimerkiksi poliisi, mainittuun pykälään ehdotetaan otettavaksi luettelo tiedoista, jotka ulosottoviranomainen on oikeutettu saamaan. Ulosottoviranomaisella olisi säännöksen mukaan oikeus saada velallisen tuloja ja varallisuutta koskevat tiedot, velallisen työsuhteita sekä eläkkeitä koskevat tiedot samoin kuin velalliseen yhteyden ottamiseksi tarvittavat tiedot.

Velallisen yksityisyyden suojan vuoksi 34 f §:ssä edellytetään, että tietoja hankittaessa on otettava huomioon, ettei ulosottoviranomaisen haltuun joudu ulosottoasian käsittelyyn kuulumattomia arkaluonteisia henkilötietoja. Säännöksen avulla pyritään ulosottoviranomaisten tietojen hankkiminen ohjaamaan sellaisiin alkuperäisiin lähteisiin, joista ei turhaan paljastuisi esimerkiksi arkaluonteista asiakassuhdetta.

Käytännössä velalliset usein yrittävät paikoilla ulosottoa paitsi vaihtamalla asuinpaikkaa myös määräämällä osoite- ja puhelin tietonsa salaisiksi. Velallisen yksityisyyden suojaa tai perusoikeuksia ei loukkaa se, että ulosottomies saa muiden viranomaisten hallussa olevat tiedot, jotka ovat tarpeen yhteydenottamiseksi velalliseen. Siinäkin tapauksessa, että velallinen on määrännyt väestörekisterissä olevat osoitetietonsa salaisiksi, saattavat osoitetiedot ilmetä viranomaisten hallussa olevista asiakirjoista kuten tipkipäätöksistä. Väistämättä myös esimerkiksi silloin, kun ulosmittaus on toimitettu velallisen kotona, ilmenevät sanotut tiedot ulosmittauspöytäkirjasta.

Valtiovarainministeriössä on parhaillaan valmisteilla verotustietojen julkisuutta koskeva lakiehdotus. Ehdotukseen sisältyy myös ulosottoviranomaisten tietojensaantia koskeva erityissäännös. Siltä osin kuin erillislaeis-

sa on tai tulee olemaan vastaavanlaisia erityissäännöksiä ulosottoviranomaisen oikeudesta saada muutoin salassapidettäviä tietoja, ne olisivat ehdotettuun ulosottolain 3 luvun 34 f §:ään nähden ensisijaisia. Se, mitä edellä on todettu ehdotetun 34 e §:ssä olevan toissijaisuuslausekkeen oikeuspoliittisesta tarkoituksesta, koskee myös puheena olevan pykälän toissijaisuuslauseketta.

Velallisen veroilmoitukset ja niiden liitteet ovat nykyisin ulosottomiehen käytössä verotustietojen luovuttamisesta annettujen erityissäännösten nojalla. Keskeisimmät tiedot viimeisestä verotuksesta ovat saatavissa atk:n avulla. Verotusasiakirjoissa on kuitenkin paljon muitakin sellaista tietoa, mikä pitäisi olla tarvittaessa ulosottomiehen käytössä. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi arvonnäverotukseen ja arvonnäveron palautuksiin, perintö- ja lahjaverotukseen, omaisuuden luovutuksiin sekä verotarkastuksiin liittyvät tiedot. Myös rikoshyödyn jäljittämishankkeen yhteydessä alkanut viranomaisen välinen yhteistyö, jota saatujen hyvien kokemusten perusteella on tarkoitus tulevaisuudessa laajentaa, edellyttää, että kaikki veroviranomaisten hallussa olevat velallisen taloudellista asemaa koskevat tiedot ovat ulosottomiehen käytettävissä. Mainitut seikat tulisi ottaa huomioon verotustietojen julkisuutta koskevan lain valmistelussa.

Ehdotetun 3 luvun 34 e §:n 3 momentin ja 34 f §:n 4 momentin mukaan tiedot olisi annettava ulosottomiehelle maksutta siitä riippumatta, perustuuko tietojenanto ehdotettuihin säännöksiin vai ensisijaisiin erillislakeihin. Maksuttomuus koskisi sopimussuhteen osapuolen ja viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan yhteisön antamia tietoja silloin, kun tietojen välitys hoidetaan tavanomaisin keinoin eli esimerkiksi postitse tai puhelimitse.

Kun pankkitilejä koskevia tietoja ei ole saatavissa mistään muualta kuin pankeista, voidaan edellyttää, että pankkitoimintaan ja pankkisalaisuuden ylläpitoon kuuluu myös kohtuullinen lain säätämä tietojenantovelvollisuus.

Verohallinnolla on verotusmenettelystä annetun lain (1558/95) 25 §:n mukaan oikeus saada verotuksessa tarpeelliset tiedot maksutta lukuunottamatta sellaisia valtion tai kunnan viranomaisia, jotka antavat suuria määriä tietoja massaluovutuksena.

Myös poliisilla on poliisilain 35 §:n nojalla oikeus saada tietoja viranomaisilta tai jul-

kista tehtävää hoitavalta yhteisöltä maksutta. Poliisi tarvitsee rikostutkinnassa tietoja kuitenkin huomattavan paljon laajemmin kuin ulosottomies, jolle riittää velallisen taloudellista asemaa koskevat tiedot ja velallisen yhteystiedot. Toisaalta poliisin tiedustelut eivät ehkä samalla tavoin keskity tietyille tahoille kuin ulosottoviranomaisten tiedustelut.

Maksuttomuutta koskevat ehdotetut säännökset eivät koske tilanteita, joissa ulosottoviranomaisten tietojensaanti hoidetaan sitä varten luodun atk-järjestelmän avulla. Tältä osin ehdotetuissa säännöksissä ei oteta kantaa siihen, onko tiedonsaanti maksullista vai maksutonta.

3.3. Salassapito

Hallitusmuodon 10 §:n 2 momentin (969/95) mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Hallituksen esityksen perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) mukaan tallennejulkisuuden periaatteesta voidaan joutua poikkeamaan erilaisten tärkeiden intressien vuoksi. Esimerkkeinä on mainittu muun muassa yksityisyyden suoja ja liikesalaisuudet. Perustuslakivaliokunnan mietinnön (PeVM 25/1994 vp) mukaan tallennejulkisuuden lähtökohtaa voidaan rajoittaa pelkästään lain nojalla ja vain välttämättömistä syistä.

Tallennejulkisuutta on välttämättömää rajoittaa, jos ulosottoviranomaisten tietojensaantia laajennetaan ehdotetulla tavalla. Tehokkaat tietojensaantisäännökset edellyttävät vastaavasti salassapitosäännöksiä. Jos ulosottoviranomainen saa esimerkiksi pankista velallisen talletuksia koskevat tiedot tai vakuutuslaitoksesta tiedot velallisen vakuutetusta omaisuudesta, on turvattava, etteivät sanotut seikat tule ulkopuolisten tietoon.

Ulosottolain 3 lukuun ehdotetaan tästä syystä otettavaksi uusi 34 g §, jonka 1 momentin mukaan, jollei muualla toisin säädetä, ulosottoviranomainen ei saa ilman asianomaisen lupaa paljastaa eikä käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tietoja, jotka koskevat toisen liike- tai ammatillisaisuutta tai yksityisen henkilökohtaisia oloja. Myöskään sellaisia velallisen tai sivullisen taloudellista asemaa koskevia tietoja, jotka ulosottoviranomainen on ulosottomenettelyssä hankki-

nut, ei saisi ilmaista.

Täytäntöönpanon julkisen kontrolloitavuuden kannalta on välttämätöntä, että toimituksista laaditut pöytäkirjat ja ulosottomiehen päätöksiä koskevat asiakirjat ovat julkisia. Tästä syystä 34 g §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että ulosottomiehen päätös ja pöytäkirja ovat julkisia lukuun ottamatta ulosotto selvitystä koskevaa pöytäkirjaa, joka on pidettävä salassa. Ulosotto selvitys koskee aina edellä mainittuja salassa pidettäviä tietoja, minkä vuoksi ulosotto selvityksestä laadittu pöytäkirja ei olisi julkinen.

Ehdotettu salassapitosäännös olisi toissijainen esimerkiksi poliisilain 35 §:n 1 momenttiin nähden. Ennen kuin ulosottoviranomainen antaa poliisille salassapidettäviä tietoja, tulisi varmistua siitä, ettei velallinen, velkoja tai sivullinen olisi oikeutettu kieltäytymään todistamasta asiassa.

Myös päiväkirjaa koskeva ulosottolain 1 luvun 16 § olisi ensisijainen suhteessa ehdotettuun pykälään. Nykyinen ulosottolakiin ja -asetukseen perustuva luottotietojen luovutuskäytäntö ei ole tietosuojaan kannalta aiheuttanut ongelmia, joten tätä sinänsä hyödyllistä toimintaa ei ole pidetty tarpeellisenä ehdottaa rajoitettavaksi. Ulosottolain 1 luvun 16 §:ään ei täten ehdoteta muutoksia.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:ssä on säännös niin sanotusta asianosaisjulkisuudesta. Säännöksen mukaan vaikka asiakirja ei ole julkinen, hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada tieto asiakirjasta, jos se voi tai on voinut vaikuttaa asian käsittelyyn. Ulosoton hakijat tarvitsevat usein tietoja etujensa valvomiseen. Tästä syystä salassapitoa koskevaan pykälään ehdotetaan otettavaksi hakijaa koskeva tarkentava asianosaisjulkisuussäännös. Muilta osin, esimerkiksi sivulliseen nähden, asianosaisjulkisuus määräytyisi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Ehdotetun asianosaisjulkisuutta koskevan säännöksen mukaan hakijalla olisi oikeus saada ulosottoviranomaiselta tietoonsa ulosotto selvitys sekä muu ulosottoviranomaisen hankkima velallisen taloudellista asemaa koskeva tieto. Ulosottomies saisi ilmoittaa myös takaisinsaantikanteen nostamiseksi tarpeelliset tiedot. Hakija ei saisi muutoin kuin ulosottoa tai takaisinsaantia koskevassa asiassa paljastaa tai käyttää hyödyksi näin saa-

miaan tietoja.

Ulosmittaustakaisinsaannin onnistumisen kannalta olisi tärkeää, että ulosottomies voisi salassapitosäännösten estämättä antaa hakijalle tarpeelliset tiedot, jotta tämä voisi valvoa oikeuksiaan. Ulosottomiehen pitäisi jo voimassa olevien ulosotto selvitystä koskevien säännösten nojalla saada velalliselta kaikki tiedot esimerkiksi oikeustoimien osapuolista, ajankohdista, maksetuista kauppahinnoista tai muista vastikkeista, omaisuuden laadusta sekä laaditut asiakirjat, yhtiöiltä kirjanpito tarvittavalta ajalta ja kuitit, joista mahdolliset maksut voidaan todeta, sekä tapauksesta riippuen kaikki muutkin asiaan vaikuttavat tiedot. Ehdotettujen sivullisen tietojenantovelvollisuutta koskevien säännösten nojalla ulosottomies saisi entistä paremmat mahdollisuudet selvittää takaisinsaantitilanteita.

Viranomaisten välisen tietojenvaihdon tehostamiseksi ehdotetaan, että ulosottomiehen olisi ilmoitettava syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle, jos ulosottomies havaitsee, että velallinen on saattanut syyllistyä rikoslain 39 luvun 1—3 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Mainitut tunnusmerkit koskevat velallisen epärehellisyyttä, törkeää velallisen epärehellisyyttä, velallisen petosta ja törkeää velallisen petosta. Velallisen petoksen tunnusmerkistöön kuuluu muun muassa se, että velallinen hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudeton taloudellista hyötyä ulosottomenettelyssä salaa omaisuuttaan taikka antaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta. On perusteltua, että ulosottomiehelle asetetaan velvollisuus tehdä sanotunlaisesta velallisen toiminnasta ilmoitus poliisille tai syyttäjälle.

Jos kysymys on muun kuin edellä todetun velallisen rikollisen toiminnan ilmitulemisesta täytäntöönpanon yhteydessä, olisi ulosottomiehellä ehdotetun 3 luvun 34 g §:n mukaan oikeus antaa asiasta tarpeellisia tietoja syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle. Viranomaisten välisen epävirallisen tietojenvaihdon ulosottomiehellä olisi oikeus antaa tarpeellisia tietoja havaitsemistaan velallisen väärinkäytöksistä myös muille viranomaisille, kuten veroviranomaisille, työviranomaisille tai konkurssiasiamiehelle.

Sanktiona salassapitovelvollisuuden rikkomisesta olisi rangaistus rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n taikka 40 luvun 5 §:n mukaan.

Ulosottoviranomaisen oikeus saada salassapidettävää tietoa edellyttää salassapidettä-

vän tiedon paljastamis- tai hyväksikäyttämiskiellon lisäksi myös asianmukaiset arkistointimenetelmät, jotka estävät salassapidettävän tiedon leviämisen. Sanotut säännökset voidaan ottaa asetukseen sekä asetuksen nojalla annettaviin oikeusministeriön ohjeisiin.

3.4. Alueellinen toimivalta

Käytännön ulosottotyössä velallisen omaisuuden jäljille päästään usein vasta sen jälkeen, kun velallinen on tavattu. Jos selviää, että omaisuutta on eri ulosottomiesten toimialueilla, olisi ensiarvoisen tärkeää voida heti ulosmitata muuallakin oleva omaisuus hallinnollisista piirirajoista huolimatta. Nykyinen asian siirtämistä ja virka-apua koskeva menettely antaa velalliselle aikaa omaisuutensa hukkaamiseen. Etenkin rikoshyödyn jäljittämistilanteissa ulosmittaus tulisi voida toimittaa heti, kun ulosmittauskelpoinen omaisuus saadaan selville. Tätä edellyttää myös eri viranomaisien välillä rikoshyödyn jäljittämistä varten perustettujen yhteistyöryhmien työn onnistuminen.

Paikallishallintouudistus parantaa edellytyksiä väljentää toimialuerajoja koskevia säännöksiä, koska maahamme muodostuu joitakin nimismiesjärjestelmään kuuluvia kihlakuntia lukuun ottamatta yhtenäisesti organisoitu ulosottolaitos.

Edellä todetuista syistä ehdotetaan ulosottolakiin otettavaksi uusi 3 luvun 21 c §, jonka mukaan ulosmittaus voitaisiin toimittaa piirirajoista välittämättä, jos täytäntöönpano muuten saattaisi vaarantua. Säännös ei merkitsisi vapaata alueellista toimivaltaa ulosottomiehille, vaan laajennettu toimivalta olisi sidoksissa yleiseen edellytykseen täytäntöönpanon vaarantumisesta ja toisaalta pykälässä ilmaistuun lähtökohtaiseen toimivaltaan. Ulosottolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä on tarkoitus tarkistaa alueellista toimivaltaa koskevat säännökset kokonaisuudessaan.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohta ovat selkeästi alueellista toimivaltaa koskevia säännöksiä. Momentin 3 kohta, joka koskee tietymättömissä olevan irtaimen omaisuuden ulosmittaamista, voidaan osittain katsoa olevan myös ulosmittausmenettelyä koskeva säännös. Koska kuitenkin tietymättömissä oleva omaisuus saattaa olla toisen ulosottomiehen toimialueella, on perusteltua ulosottolain kokonaisuudistuksen tässä vaiheessa ottaa säännös ehdotettuun pykä-

laan.

Ulosmittaus voitaisiin suorittaa silloin, kun ulosottomiehellä on yleinen toimivalta, mutta omaisuus on muualla, sekä silloin, kun omaisuutta on ulosottomiehen omalla toimialueella, mutta hänellä ei ole nykyisten säännösten nojalla yleistä toimivaltaa, esimerkiksi silloin kun velallisen kotipaikka, joka on tiedossa, on toisen ulosottomiehen toimialueella. Kun ulosottomiehen kelpoisuus suorittaa täytäntöönpanotoimi edellyttää nykyisin sekä yleistä toimivaltaa että mahdollisuutta suorittaa toimi omalla alueella, riittäisi ehdotetun säännöksen mukaan, että toinen sanotuista edellytyksistä täyttyy.

Toisinaan velalliset pyrkivät estämään ulosmittauksen kieltäytymällä kertomasta, missä omaisuus on. Ulosottomies kuitenkin esimerkiksi rekisteristä näkee, että tietty irtain omaisuus kuuluu velalliselle. Hukkaamisvaaran vähentämiseksi tällaisissa tilanteissa ehdotetaan mainittuun 3 luvun 21 c §:ään otettavaksi säännös, jonka mukaan esineen arviointia ja säilymisen varmistamista koskevista säännöksistä huolimatta irtain omaisuus voidaan ulosmitata silloin, kun omaisuus voidaan riittävästi yksilöidä sitä näkemättä. Irtainten esineiden näkeminen ulosmittaushetkellä ei nykyoloissa enää ole kaikissa tapauksissa välttämätöntä muun muassa sen vuoksi, että myös irtainta omaisuutta rekisteröidään laajasti.

Edellä mainittuun pykälään ehdotetaan otettavaksi täydentävä säännös, jonka mukaan asia olisi ulosmittauksen jälkeen siirrettävä normaalisti toimivaltaiselle ulosottomiehelle, jos viimeksi mainittu pitää siirtämistä tarkoituksenmukaisena tai jos myös hän on ulosmitannut saman omaisuuden. Pykälään otettaisiin velallisen oikeusturvan vuoksi myös säännös, jonka mukaan jälkikäteen huolehditaan ulosmittausjärjestyksen ja velallisen osoittamisoikeuden toteutumisesta.

3.5. Sivullisen asema

Näennäisoikeustoimet eivät saa estää täytäntöönpanoa, koska todellista varallisuuden siirtoa ei ole tapahtunut. Kysymys on näissä tapauksissa velalliselle kuuluvan omaisuuden ulosmittaamisesta. Ongelmallisia ovat tilanteet, joissa on vahvoja viitteitä siitä, että luovutus ei ole todellinen, mutta luovutuksen näennäisyydestä ei kuitenkaan ole täyttä näyttöä. Näitä tapauksia varten ehdotetaan ulosottolain 4 luvun 10 §:ään lisättäväksi

säännös, jonka mukaan ulosottomies voi ulosmitata myös sellaisen irtaimen omaisuuden, joka on sivullisen hallinnassa, mutta joka olosuhteista päätellen todennäköisesti kuuluu velalliselle. Sivullisen oikeusturva järjestettäisiin siten, että sivullisen vastustuksessa täytäntöönpanoa hänelle annettaisiin osoitus nostaa täytäntöönpanoriitakanteen. Osoituksen seurauksena olisi täytäntöönpanon keskeytyminen.

Toinen mahdollisuus olisi se, että osoitus täytäntöönpanoriitakanteen nostamiseen annettaisiin hakijalle. Koska kuitenkin ennen osoituksen antamista velallisen omistusoikeuden tulisi olla todennäköinen, on perusteltua, että osoitus annetaan sivulliselle. Ulosottomies hankkii viran puolesta selvitystä, jos se ulosotomenettelyssä käy päinsä ja tekee asiasta perustellun väitepäätöksen (3:32 a) ja sen jälkeen antaa täytäntöönpanoriitaosoituksen sivulliselle. Ulosottomies suorittaa todennäköisyysarvioinnin virkavastuullaan.

Säännöksessä tarkoitettuun sivullisen hallinnassa olevan omaisuuden ulosmittaukseen ei ole perusteita ryhtyä silloin, kun hakija ei tunne mielenkiintoa osallistua aktiivisesti omistusoikeutta koskevan riita-asian käsitteilyyn.

3.6. Takaisinsaanti

Takaisinsaantimahdollisuuksien parantamiseksi ehdotetaan sen lisäksi, että ulosottomiehen tulisi edellä kerrotulla tavalla antaa tietoja hakijalle, myös, että ulosottomies voisi panna sivulliselle luovutetun omaisuuden viran puolesta väliaikaiseen takavarikkoon. Pykälä merkitsisi sitä, että ulosottomiehen täytäntöönpanotoimi voisi poikkeuksellisesti kohdistua sivulliselle kuuluvaan omaisuuteen. Koska kuitenkin sivullisen saantoa todennäköisesti rasittaisi peräytysperuste, on perusteltua, että ulosottomies voisi määrätä luovutetun omaisuuden lyhytaikaiseen takavarikkoon. Ehdotettu pykälä koskisi myös sivulliselle takaisinsaantitilanteessa pantattua omaisuutta silloin, kun pantattua omaisuutta ei voida ulosmitata siitä syystä, että pantinhaltijan saaminen pantin arvoon nähden on liian suuri.

Ehdotettu 7 luvun 17 § olisi eräänlainen "turvaamistoimen turvaamistoimi". Usein takaisinsaantitilanteissa olisi ensiarvoisen tärkeää, että omaisuus hukkaamisvaaran vuoksi voidaan ottaa haltuun heti, kun sitä

tavataan. Tämän pitemmälle ulosottomies ei kuitenkaan voi asiaan puuttua. Koska ulosotolaitoksen tehtävänä ei ole siviilioikeudellisten riitojen hoitaminen, kuuluu takaisinsaantikanteen nostaminen ja sitä koskevan turvaamistoimen hakeminen velkojalle.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu takavarikko määrittäisiin viran puolesta ja hakijalta vakuutta vaatimatta. Vakuuden asettaminen ei olisi tarpeen ottaen huomioon takavarikon lyhyen keston. Vakuuden asettamisen vaatima aika myös merkitsisi sitä, että omaisuus voitaisiin hukata sinä aikana.

Myöskään takaisinsaantitakavarikon osalta ei ehdoteta, että toimen suorittaminen kuuluisi ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan, vaikka ulosotolain uuden 1 luvun 5 §:n 7 kohdan mukaan ulosottomiehen tulee itse päättää 7 luvun 11 a §:ssä tarkoitettua turvaamistoimen myöntämisestä. Ehdotettu takavarikko edellyttää nopeaa toimintaa, joten asian siirtäminen ulosottomiehelle saattaisi vesittää säännöksen tarkoituksen. Lisäksi säännöksen perusteella myönnettävä takavarikko olisi hyvin lyhytaikainen. Jos ulosottomies katsoo, että avustava ulosottomies on väärin perustein pannut omaisuuden takavarikkoon, hän voisi suorittaa asiassa itseoikaisun. Kuitenkin olisi suotavaa, että ulosottomies itse tiedustelisi säännöksessä tarkoitettulla tavalla hakijalta, haluaako hän, että takavarikkoa jatketaan.

4. Esityksen vaikutukset

Ulosoton tehostumisen aiheuttamia taloudellisia vaikutuksia velkojien ja yhteiskunnan kannalta on vaikea arvioida. Kokeiluluontoisesti käynnissä oleva harmaan talouden ehkäisemiseen liittyvä projektiluontoinen viranomaisyhteistyö, jossa myös ulosottoviranomaiset ovat mukana, on tuottanut velkojille ja yhteiskunnalle huomattavia summia. Kun kokeilussa on jouduttu toimimaan voimassa olevien ulosottosäännösten rajoissa, on odotettavissa, että myös rikoshyödyn jäljittäminen samoin kuin korvaussaatavien täytäntöönpano tulee tuntuvasti tehostumaan ottaen huomioon, että käsillä olevassa esityksessä ehdotetaan samanaikaisesti useita toisiaan tukevia täytäntöönpanon tehostamistapoja.

Ehdotetuista tehostamiskeinoista on seurauksena se, että laittomien rahavarojen pitäminen kotimaisissa luottolaitoksissa vaikeutuu. Saattaa olla, että jossain määrin varoja,

jotka tähänkin asti ovat olleet täytäntöönpanon ulottumattomissa, siirretään ulkomaisiin luottolaitoksiin. Varojen siirrot saattavat täyttää jonkin rikoslaissa säännellyistä velallisen rikoksen tunnusmerkistöistä. Euroopan yhdentymisen myötä myös ulosottoviranomaisten kansainvälinen yhteistoiminta tulee tällaisissa tilanteissa tehostumaan.

Yksityisille sivullisille ja viranomaisille, jotka olisivat velvollisia luovuttamaan ulosottoviranomaisille tietoja, aiheutuisi kustannuksia. Ehdotuksen tarkoituksena on, että ulosottoviranomaiset tekisivät kyselyjä vain yksittäisissä asioissa ja pyytäisivät vain täytäntöönpanon kannalta tarpeellisia tietoja. Koska kuitenkin ulosottoasioiden lukumäärä on suuri, on odotettavissa, että etenkin luotto- ja vakuutuslaitoksilta samoin kuin Väestörekisterikeskukselta, Eläketurvakeskukselta ja verohallinnolta tultaisiin pyytämään verrattain runsaasti tietoja.

Ehdotetut säännökset eivät aiheuttaisi mitään muutoksia muun muassa verohallinnon, Väestörekisterikeskuksen ja ajoneuvohallinnon kanssa sovittuun atk-pohjaiseen tiedonsiirtoon.

Ehdotuksen taloudelliset vaikutukset riippuvat tietojen luovuttamisen aiheuttamien kustannusten osalta siitä, onko tietojen antaja ulosotossa usein velkojana ja toisaalta siitä, onko tietojen luovuttamisesta atk:lla tehty sopimus maksullisuudesta.

Osa tietojen luovuttajista olisi sellaisia tahoja, jotka yleensä eivät esiinny velkojina, kuten Eläketurvakeskus. Jos tällaisen tietojen luovuttajan kanssa on tehty sopimus, tietojen luovuttaja saa sopimuksen mukaista korvausta kustannuksistaan. Jollei sopimusta ole, jää kustannus tietojen luovuttajan kannettavaksi. Yksittäisen tietojenluovutuksen aiheuttama kustannus olisi kuitenkin pieni, koska ulosottomiehen tarvitsemat tiedot ovat useimmiten hyvin yksinkertaisia luonteeltaan eivätkä ne edellytä tietojenantovelvolliselta erityisiä selvittämistoimia, tietojen yhdistelyä tai muokkausta. Pienten kustannuserien erikseen laskuttaminen ja maksaminen ei olisi mielekäästä. Jos tavanomaisin keinoin tehtyjä kyselyjä on runsaasti, on kummankin osapuolen kannalta tarkoituksenmukaista siirtyä erikseen sovittavaan atk-luovutukseen.

Osa tietojen luovuttajista olisi velkojia, kuten pankit, vakuutuslaitokset ja verohallinto. Jos tällaisen tahon kanssa on sovittu tietojen atk-luovutuksesta, voi luovuttaja saada korvausta aiheutuneista kuluista. Toisaalta kui-

tenkin ainakin osa maksetusta korvauksesta siirtyy ulosottotoimen kuluina ulosottomaksuihin. Koska ulosottomaksut otetaan kertymästä, ne vähentävät velkojalle tulevaa osuutta siinä tapauksessa, että saatavaa ei saada perityksi kokonaan, ja myös silloin, kun velkoja on vapautettu ulosottomaksuista.

Jos taas kysymyksessä on sellainen tietojen luovuttaja, joka samalla on itse velkoja, mutta jonka kanssa ei ole tehty eri sopimusta, jäävät kyselyjen aiheuttamat kustannukset heidän kannettavakseen. Lisäksi he joutuvat osallistumaan ulosottomaksujen muodossa myös maksullisen tiedonsaannin rahoitukseen.

Kuitenkin kokonaisuutena on odotettavissa, että velkojat saavat moninkertaisesti enemmän hyötyä ulosoton tehostumisen kautta kuin mitä heille aiheutuu kustannuksia ulosottoviranomaisten tiedonhankinnasta.

Esityksellä ei ole ulosottohenkilöstön kannalta organisatorisia vaikutuksia. Tietojensaannin ja ulosottoviranomaisten välisen tietojenvaihdon tehostuminen samoin kuin toimialueita koskevien säännösten muuttaminen joustavammiksi on omiaan ehkäisemään päällekkäistäytystä ulosottotoimessa.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriön asettamassa virkamiestyöryhmässä.

Esitys perustuu oikeusministeriössä 21 päivänä toukokuuta 1996 valmistuneeseen ehdotukseen. Työryhmä on ehdotuksen johdosta kuullut eräitä oikeusministeriön nimeämiä asiantuntijoita. Lisäksi ehdotuksesta järjestettiin kuulemistilaisuus, johon kutsuttiin kuultaviksi seuraavat tahot: sisäasiainministeriö, valtiovarainministeriö, verohallitus, keskusrikospoliisi, tietosuojavaltuutetun toimisto, konkurssiasiamiehen toimisto, Helsingin kaupunginviskaalinvirasto, Helsingin ulosottovirasto, Helsingin käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Uudenmaan lääninhallitus, Turun ja Porin lääninhallitus, Suomen kaupunginvoutien yhdistys ry, Suomen nimismiesyhdistys ry, Avustavat Ulosottomiehet ja Haastemiehet ry, Suomen ulosottoapulaisten yhdistys, Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry, Suomen Kaupunginviskaaliyhdistys ry, Käräjäoikeustuomarit ry, Suomen Poliisijärjestöjen liitto, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Perimistöimistojen liitto, Työeläke-

laitosten liitto, Eläketurvakeskus, Ajoneuvo-
hallintokeskus, Suomen Kuntaliitto, Posti- ja
telelaitos, Suomen Pankki, Suomen Pank-
kiyhdistys sekä Suomen Vakuutusyhtiöiden
keskusliitto. Kuulemistilaisuudesta on laaditu
pöytäkirja, johon on liitetty saadut lausun-
not.

Kuulemistilaisuuteen saapuneet suhtautui-
vat ehdotukseen pääosin myönteisesti. Esi-
tettyä ulosottoviranomaisten tiedonsaantioi-
keutta vastusti ainoastaan Eläketurvakeskus.
Kuulemistilaisuuden jälkeisessä jatkovalmis-
telussa esitystä muutettiin saadun palautteen
perusteella eräin osin muun muassa tie-
tosuojan osalta.

Kuulemistilaisuudessa useat kuultavat eh-
dottivat säännöstä, jonka mukaan asianosai-
sten ja ulosottotoimituksessa läsnä olevien
tulisi ilmoittaa henkilötietonsa ulosottomie-
helle. Henkilötietojen antovelvollisuutta ja
sitä koskevia tehosteita on tarkoitus selvittää

ulosottolain kokonaisuudistuksen jatkoval-
mistelussa.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Osa ehdotetuista säännöksistä perustuu
ulosoton viranomaisia ja muutoksenhakua
koskeviin uusiin säännöksiin sekä hallituk-
sen esityksessä ulosotonhaltijan lakkautta-
mista koskevaksi lainsäädännöksi ehdotettui-
hin säännöksiin. Viimeksi mainittu esitys
samoin kuin paikallishallintouudistukseen
liittyvän ulosottolainsäädännön siirtymäsään-
nöksiä koskeva hallituksen esitys ovat par-
haillaan eduskunnan käsiteltävinä.

Ehdotetut säännökset ovat tarkoitettut tule-
maan voimaan paikallishallintouudistuksen
yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1996, jol-
loin myös muut edellä tarkoitettut lait tulevat
voimaan.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

3 luku. Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

21 c §. Pykälässä ehdotetaan väljennettäväksi ulosottomiehen alueellisen toimivallan määräytymisperusteita silloin, kun normaalien toimivaltasäännösten noudattaminen merkitsisi täytäntöönpanon vaarantumista eli sitä, että velallinen saattaa piilottaa tai hukata ulosmitattavan omaisuuden. Ehdotettu uusi pykälä ei merkitse sitä, että kuka tahansa ulosottomies olisi toimivaltainen ulosmittamaan hukkaamisvaaran alaisen omaisuuden. Vapaa toimivalta saattaisi johtaa siihen, että hakijat voisivat pyytää saman omaisuuden ulosmittaamista lukuisilta ulosottomiehiltä, mikä saattaisi aiheuttaa oikeusturvaongelmia velallisen kannalta sekä epäselvyyksiä ulosottomiesten kesken.

Jos normaalien toimivaltasäännösten taikka asian siirtämistä tai virka-apua koskevien säännösten noudattaminen saattaisi vaarantaa täytäntöönpanon, omaisuus voitaisiin pykälän 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa välittömästi ulosmitata.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan ulosottomies, joka on toimivaltainen 3 luvun 21, 21 a tai 21 b §:n nojalla, voi asian siirtämistä tai virka-apun pyytämistä koskevien säännösten estämättä ulosmitata toisen ulosottomiehen toimialueella olevan omaisuuden. Säännös merkitsisi sitä, että ulosottomies, joka on normaalien toimivaltasäännösten perusteella toimivaltainen, voisi toimittaa ulosmittauksen siitä riippumatta, missä ulosmitattava omaisuus on. Momentin 1 kohdassa tarkoitettu toimivalta voi perustua siihen, että ulosottomies on ollut toimivaltainen 3 luvun 21 §:n nojalla ulosottohakemuksen saavuttua eli hän on esimerkiksi velallisen koti- tai asuinpaikan ulosottomies. Hänen toimivaltansa voi perustua myös siihen, että toinen ulosottomies on asian hänelle siirtänyt mainitun luvun 21 a §:n nojalla taikka pyytänyt virka-apua 21 b §:n mukaisesti. Viimeksi mainitussa tapauksessa ulosottomiehen asiallinen toimivalta ei ehdotetun säännöksen johdosta laajenisi, jos virka-apuna on pyydetty rajoitettuja täytäntöönpanotoimia

kuten tietyn omaisuuden ulosmittaamista. Säännös merkitsisi ainoastaan sitä, että pyydettyjen tointen suorittaminen olisi mahdollista normaalia laajemmalla alueella.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 1 kohta koskisi sekä irtainta että kiinteää omaisuutta. Säännöksessä tarkoitettu toisen ulosottomiehen toimialue voi olla joko viereinen ulosotopiiri taikka jokin kauempana oleva piiri tai useita ulosotopiirejä. Jäljempänä selostettavan 2 momentin mukaan ulosmittaus voitaisiin toimittaa ulosottomiehen omalla tai toisen ulosottomiehen toimialueella.

Momentin 2 kohdan mukaan ulosottomies, jonka toimialueella on velalliselle kuuluvaa omaisuutta, voi ulosmitata toimialueellaan olevan tai toisen ulosottomiehen toimialueella olevan velalliselle kuuluvan omaisuuden, vaikka hän ei olisi muulla perusteella toimivaltainen. Säännöksessä tarkoitettu toimivalta perustuu yksinomaan siihen, että velalliselle kuuluvaa omaisuutta, olipa se ulosmittauskelpoista tai ei, on asianomaisen ulosottomiehen toimialueella. Omaisuuden sijaintipaikan ulosottomiehellä tosin saattaa olla 21 §:nkin mukaan toimivalta esimerkiksi silloin, kun velallisella ei ole tunnettua asuinpaikkaa Suomessa. Ulosottomiehen ei kuitenkaan ennen ulosmittausta tarvitsisi tarkistaa, onko 21 §:ssä tarkoitettu ensisijainen forum löydettävissä, jos tarkistaminen saattaisi vaarantaa täytäntöönpanon.

Toimivallan syntyminen 2 kohdan nojalla luonnollisesti edellyttää, että asianomaiselle ulosottomiehelle on tehty täytäntöönpanoa koskeva hakemus. Viimeksi mainitusta seikasta ei ole pidetty aiheellisena ehdottaa täydentävää säännöstä 21 §:ään. Myös 2 kohta koskisi sekä irtainta että kiinteää omaisuutta.

Momentin 1 ja 2 kohta merkitsisivät sitä, että jos täytäntöönpano muuten saattaisi vaarantua, ulosmittaus voitaisiin toimittaa missä tahansa joko yleisen toimivallan nojalla taikka sillä perusteella, että velallisen omaisuutta on ulosottomiehen toimialueella. Voimassa olevat säännökset edellyttävät, että ulosottomiehellä on oltava 3 luvun 21 §:n mukainen yleinen toimivalta taikka siitä johdettu toimivalta 21 a tai 21 b §:n nojalla. Lisäksi edellytetään, että toimi tulee voida suorittaa omalla toimialueella. Ehdotetun pykälän mu-

kaan riittää, että toinen edellä mainituista edellytyksistä täyttyy. Tosin silloin kun yleistä toimivaltaa vailla oleva ulosottomies, jonka toimialueella on velalliselle kuuluvaa omaisuutta, ulosmittaa 2 kohdan nojalla muualla olevaa omaisuutta, kumpikaan nykyisistä toimivallan edellytyksistä ei täytyisi.

Momentin 3 kohdassa ehdotetaan, että ulosottomies, joka on 21, 21 a tai 21 b §:n taikka puheena olevan momentin 2 kohdan nojalla toimivaltainen, voisi ulosmitata tiety-mättömissä olevan irtaimen omaisuuden sitä näkemättä. Omaisuus saattaa olla tällöin hänen omalla toimialueellaan taikka jossakin muualla. Nykyisten säännösten mukaan irtaimet esineet on pääsääntöisesti ulosmittattava esineen sijaintipaikassa. Omaisuus on 4 luvun 14 ja 17 §:n mukaan arvioitava, merkittävä ulosmitatuksi ja usein myös otettava pois velalliselta. Sen sijaan erilaiset oikeudet, rahasaatavat ja esimerkiksi velan vakuutena toisen hallussa oleva omaisuus on voitu ulosmitata muuallakin, koska edellä mainittuja omaisuuden sijaintipaikassa tehtäviä lisätoimenpiteitä ei tarvita tai ne voidaan tehdä muuallakin.

Edellytyksenä momentin 3 kohdassa tarkoitettulle ulosmittaukselle olisi, että omaisuus voidaan riittävästi yksilöidä sitä näkemättä. Riittävänä yksilöintinä on pidettävä sellaista tarkkuutta, että jälkeenpäin voidaan yksiselitteisesti sanoa, mitä on ulosmitattu. Esimerkiksi auton rekisteritunnusta olisi pidettävä riittävänä yksilöintitietona, samoin asunto-osakeyhtiön osakkeiden numeroita. Rekisteröimättömän omaisuuden kuten esimerkiksi taideteosten tai korujen riittävä yksilöinti saattaa olla vaikeaa. Omaisuutta olisi pidettävä riittävästi yksilöitynä silloin kun se on jo aikaisemmin ulosmitattu tai kun se on yksilöity ulosottoperusteessa.

Säännöksessä ei oikeuteta poikkeamaan esimerkiksi 4 luvun 16 ja 18 §:ssä tarkoitetuista ulosmittauksen pätevyyden edellytyksistä. Täten jos ulosmittauksen pätevyys edellyttää omaisuuden haltuunottoa, omaisuutta ei voitaisi ulosmitata puheena olevan säännöksen nojalla. Esimerkiksi jos pankkiin talletettujen varojen nostaminen edellyttää talletustodistuksen esittämistä, ulosmittaus ei ole mahdollinen ilman talletustodistuksen haltuunottoa. Muunlainen sääntely saattaisi aiheuttaa sivullisuujaan liittyviä ongelmallaneita.

Ulosottolain 3 luvun 26 §:n mukaan ulos-

mittauksesta on ilmoitettava velalliselle ennakolta muun muassa silloin, kun ulosmittaan omaisuutta, joka on muualla kuin velallisen kotipaikkakunnalla. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos on syytä luulla, että velallinen piileksii ulosmittausta välttääkseen tai on matkustanut pois. Ehdotetun pykälän 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan ennakkoilmoitusta ei tarvitsisi tehdä, jos ulosmittaus toimitetaan 1 momentin nojalla. Muussa tapauksessa esimerkiksi rikoshyödyn jäljittämispyrkimykset vesittyisivät. Velallisen oikeusturva ei liiaksi vaarantuisi, koska hänelle annetaan toimituksessa tai sen jälkeen tieto ulosmittauksesta ulosottolain 3 luvun 32 §:n 2 momentin mukaisesti.

Ehdotetun säännöksen suhde 3 luvun 26 §:ään olisi siten se, että silloin kun muualla olevan omaisuuden ulosmittaus katsotaan voitavan suorittaa täytäntöönpanon vaarantumatta normaalein asian siirto- ja virkapumenettelyin, ennakkoilmoitus olisi annettava paitsi, jos velallinen yrittää vältellä ennakkoilmoituksen saamista. Jos taas tilanne on sellainen, että ulosottomies katsoo ehdotetun pykälän perusteella olevan välttämättä itse ulosmitata muualla olevan omaisuuden, ei ennakkoilmoitusta tarvitsisi antaa.

Pykälän 2 momentin toisen virkkeen mukaan ulosottomies voi toimittaa 1 momentissa tarkoitetun ulosmittauksen omalla toimialueellaan tai toisen ulosottomiehen toimialueella. Ehdotettu sanamuoto mahdollistaisi myös sen, että ulosmittaus toimitettaisiin muualla kuin ulosottomiehen omalla toimialueella tai omaisuuden sijaintipaikkakunnalla. Ulosottomies voisi siten ulosmitata toisen ulosottomiehen toimialueella kolmannen ulosottomiehen toimialueella olevan omaisuuden. Omalla toimialueellaan ulosottomies voisi toimittaa ulosmittauksen joko toimistossaan tai esimerkiksi velallisen luona. Ulosmittauksen toimittamispaikka määräytyisi pitkälti tilanteen ja asian kiireellisyyden mukaan.

Pykälän 2 momentin kolmannen virkkeen mukaan ulosottoasia on siirrettävä ulosmittauksen jälkeen sille ulosottomiehelle, jolle toimen suorittaminen muutoin olisi kuulunut, jos viimeksi mainittu, yleisten toimivaltasäännösten mukaan määräytyvä ulosottomies, pitää siirtämistä tarkoituksenmukaisena tai jos myös viimeksi mainittu ulosottomies on ulosmitannut saman omaisuuden. Kyseessä olisi tällöin 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettu

asian siirtämismenettely, johon tosin ryhdytään vasta ulosmittauksen jälkeen. Asian siirtäminen kuuluu ulosottolain 1 päivänä joulukuuta 1996 voimaan tulevan uuden 1 luvun 5 §:n 4 kohdan mukaan ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan, joten turvaavan ulosmittauksen jälkeinen neuvottelu asian siirtämisestä olisi käytävä ulosottomiesten kesken. Neuvottelu olisi tarpeen, koska siinä voi käydä ilmi, että omaisuus on ulosmitattu molemmissa ulosottopiireissä tai että omaisuuden realisointiin liittyy kieltoja tai rajoituksia, jotka ovat vain toisen ulosottomiehen tiedossa. Viime kädessä ulosottoasian siirtämisen tarkoituksenmukaisuuden ratkaisisi ehdotetun lainkohdan mukaan yleisten toimivaltasäännösten mukaan toimivaltainen ulosottomies.

Jollei asiaa siirretä normaalisti toimivaltaiselle ulosottomiehelle, on huolehdittava siitä, että tiedot suoritetuista täytäntöönpanotoimista kirjataan viimeksi mainitun ulosottomiehen päiväkirjaan aivan kuin hän itse olisi ne suorittanut. Muussa tapauksessa saattaa käydä niin, että esimerkiksi piiristä luovutettavat luottotiedot eivät vastaa todellista tilannetta. Tietojen siirrosta on tarkoitus säätää asetuksella.

Silloin kun ulosottomies matkustaa toisen ulosottomiehen toimialueelle suorittamaan pykälässä tarkoitettua ulosmittauksen, on kysymyksessä ulosmittauksen eri vaiheita ajatellen normaalitilanne eli ulosmittauksen jatkotoimet kuten arviointi ja mahdollinen haltuunotto tai merkitseminen voidaan suorittaa välittömästi. Jos taas ulosottomies ulosmittaa omalta toimialueeltaan käsin muualla olevan omaisuuden taikka tietymättömissä olevan omaisuuden, on kysymyksessä eräänlainen turvaava ulosmittaus, jolla pyritään estämään omaisuuden siirtyminen täytäntöönpanon ulottumattomiin. Myös viimeksi mainitusta käytetään ehdotetussa säännöksessä sanoja "ulosmitata" ja "ulosmittaus". Vähimmäisedellytyksenä on asianmukaiset pöytäkirjamerkinnät eli vaatimus omaisuuden yksilöitävyydestä sekä ilmoitus asianomaiselle rekisteriviranomaiselle. Kuten edellä on todettu, säännös ei oikeuta poikkeamaan omaisuuden haltuunottamista koskevista säännöksistä, jos niiden mukaan haltuunottaminen on ulosmittauksen pätevyys edellytys.

Ulosmittaukseen perustuvan vallintarajoituksen syntyminen velalliseen nähden edellyttää useimmiten sitä, että velallinen on saanut tiedon ulosmittauksesta. Kiinteistön

osalta rekisterimerkintä on ratkaiseva. Uuden maakaaren (540/95) myötä vuoden 1997 alusta voimaan tulevan ulosottolain 4 luvun 30 §:n sanamuoto on sellainen, että vallintarajoituksen syntyminen velalliseen nähden ei välttämättä edellytä esimerkiksi omaisuuden arviointia tai haltuunottamista. Sivulliseen nähden ulosmittauksen oikeusvaikutukset irtaimen osalta ovat sidoksissa vilpittömään mieleen. Jos velallinen luovuttaa omaisuuttaan sivulliselle, saattaa sivullinen normaalia helpommin voida vedota vilpittömään mieleen, jos omaisuutta ei esimerkiksi ole ehditty tai voitu merkitä ulosmitatuksi.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu asiankulku voisi siten olla sellainen, että esimerkiksi velallisen asuinpaikan ulosottomies ulosmittaisi muualla olevan omaisuuden, mutta kaikki sen jälkeiset toimenpiteet suorittaisi paikallinen ulosottomies. Täytäntöönpanon kohteena oleva omaisuus otettaisiin pois velallisen hallinnasta silloin, kun se olisi tarpeellista ja käytännössä mahdollista. Ulosmittausta olisi tarpeen mukaan myöhemmin täydennettävä antamalla tarvittavat tiedoksiannot ja maksukiellot, omaisuuden merkitsemisellä, erottamisella pois velallisen hallinnasta, arvioimisella tai esimerkiksi tarkemmalla luetteloimisella kuin mitä ulosmittaushetkellä on voitu tehdä. Omaisuuden sijaintipaikan ulosottomies myös poikkeustilanteita lukuun ottamatta tarvittavat pakko- huutokaupat omalla toimialueellaan.

Paikallisella ulosottomiehellä olisi parhaat edellytykset valmistaa tarvittaessa myös asiakirjojen käännökset velalliselle. Kielellisen jaotuksen aiheuttamista toimenpiteistä on tarkoitus antaa tarkemmat määräykset asetuksella. Verojen ja ilman tuomiota tai päätöstä perittävien maksujen ulosotossa velallisella on oikeus pyytää ulosottomieheltä täytäntöönpanon keskeytystä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoihin annettun lain 9 §:ssä säädetään. Keskeytyspyyntö olisi mahdollista tehdä kaikille asiassa toimenpiteitä suorittaneille ulosottomiehille.

Muutoksenhaku määräytyisi ulosottolain uuden 10 luvun 2 §:n mukaisesti. Muutosta haettaisiin siten siltä käräjäoikeudelta, jonka tuomiopiirin alueella täytäntöönpanotoimi on suoritettu. Kukin ulosottomies antaisi lain edellyttämän muutoksenhakuosoituksen omista toimistaan siihen käräjäoikeuteen, jonka asetuksella määrättyä tuomiopiirissä toimi on suoritettu. Jos velallinen tai muu muutoksenhakija olisi joutunut valittamaan

ulosottomiesten toimista eri käräjäoikeuksiin, voitaisiin vireillä olevat ulosottovalitusasiat koota yhteen käräjäoikeuteen ulosottolain 10 luvun 15 §:n nojalla.

Silloin kun ulosmittauksen suorittaa muu kuin velallisen asuinpaikan ulosottomies, ei aina voida huomioida ulosmittausjärjestystä tai velallisen osoittamisoikeutta koskevia 4 luvun 2—4 §:n säännöksiä. Jos 1 momentissa tarkoitettun turvaavan ulosmittauksen jälkeen käy ilmi, että mainittujen säännösten mukaan muuta omaisuutta olisi pitänyt ulosmitata, tulisi pykälän 3 momentin mukaan ulosmitata tuo muu omaisuus ja peruuttaa aikaisempi 1 momentin nojalla suoritettu ulosmittaus. Velallisen osoittamalta omaisuudelta edellytetään, että se vastaa arvoltaan ja myös muilta täytöntöönpanon kannalta keskeisiltä ominaisuuksiltaan aikaisemmin ulosmitattua omaisuutta.

Ehdotettu pykälä ei merkitse oikeutusta poiketa sivullissuojaa koskevista säännöksistä. Jos kuitenkin pykälän nojalla olisi ulosmitattu sivulliselle kuuluvaa omaisuutta, voitaisiin ulosmittaus peruuttaa itseoikaisuna ulosottolain uuden 9 luvun 1—4 §:n mukaisesti.

Jos oikeusministeriö on ulosottolain uuden 1 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla määrännyt eri kihlakunnan ulosottoviraston tai ulosotto-osaston hoitamaan tehtäviä myös toisen kihlakunnan alueella, olisi asianomaisilla ulosottoviranomaisilla yleinen toimivalta koko yhteistoiminta-alueella, eikä ehdotettu pykälä tulisi sovellettavaksi yhteistoiminta-alueen sisällä. Sama koskisi niitä tehtäviä, jotka oikeusministeriö on 3 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla määrännyt hoidettavaksi yhteistoiminnassa.

34 e §. Pykälässä ehdotetaan, että sivulliselle asetettaisiin hänen ja velallisen väliseen lähinnä varallisuus oikeudelliseen sopimus- tai muuhun vastaavaan suhteeseen perustuva velvollisuus antaa ulosottomiehelle sellaisia velallisen varallisuutta koskevia tietoja, jotka liittyvät sanottuun suhteeseen. Sivullisella tarkoitetaan tässä kuten muissakin ulosottolain säännöksissä, joissa puhutaan sivullisesta, kaikkia muita tahoja kuin ulosoton asianosaisia eli velallista ja velkojia. Sivullinen voi olla luonnollinen henkilö tai yksityinen yhteisö kuten luottolaitos tai vakuutuslaitos. Sivullisella tarkoitetaan myös viranomaisia ja julkista tehtävää hoitavia yhteisöjä, joihin lainkohtaa sovelletaan sen tietojenantovelvollisuuden lisäksi, josta ehdotetaan säädet-

täväksi jäljempänä selostettavassa 34 f §:ssä.

Sivulliselta vaadittavat tiedot voivat koskea vain velallisen taloudellista asemaa tai hänen omaisuutensa löytymistä sekä työnantajan osalta työntekijän yhteystietoja. Muita tietoja ei tarvitsisi ilmoittaa. Esimerkiksi velallisen taloudelliseen asemaan suoranaisesti liittymättömiä seikkoja, jotka saattavat merkitä rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä, ei tarvitse ilmoittaa. Sen vuoksi sivullisen tietojenantovelvollisuus ehdotetussa laajuudessa ei olisi ristiriidassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun niiden säännösten kanssa, joissa todistajaa on kielletty todistamasta tai hänelle on annettu oikeus olla todistamatta. Todistamista koskeviin säännöksiin sivullinen ei voisi vedota myöskään siitä syystä, että velallinen itse olisi sanotut tiedot velvollinen ulosottolain mukaan ilmoittamaan. Koska ulosottomenettelyssä ei myöskään ole kyse oikeudenkäyntiin rinnastettavasta menettelystä, jossa asia ratkaistaisiin tai oikeus-tila vahvistettaisiin annettujen tietojen perusteella, oikeudenkäymiskaaren todistamista koskevat säännökset eivät oikeuttaisi sivullista olemaan antamatta tietoja. Jos asiaan liittyen myöhemmin alkaa oikeudenkäynti, ovat oikeudenkäymiskaaren normaalit todistelua koskevat säännökset luonnollisesti voimassa.

Tietoja saisi pyytää sivulliselta ainoastaan yksittäisessä ulosottoasiassa. Tietojen tulisi lisäksi olla täytöntöönpanoa varten tarpeellisia. Ulosottomiehellä olisi oikeus kysyä vain velallista koskevia tietoja. Muiden ulosoton asianosaisten tai ulkopuolisten tietoja ei olisi oikeutta tiedustella. Ensisijainen tietojenantovelvollisuus on luonnollisesti velallisella itsellään. Silloin kun velallisen antamia tietoja voidaan pitää luotettavina, ei ole tarpeen tehdä tiedusteluja sivullisille. Ulosoton vältelytilanteissa on kuitenkin välttämätöntä, että ulosottomies voi kääntyä asian vireilletulon jälkeen suoraan sivullisen puoleen.

Ennen kuin ulosottomies voi kysyä velallista koskevia tietoja on konkreettisen ulosottoasian oltava vireillä. Ulosottomies voi kysyä tietoja sivulliselta vasta, kun velkoja, jolla on ulosottoperuste tai oikeus saada täytöntöönpano ilman tuomiota tai päätöstä, on tehnyt asianmukaisen ulosottohakemuksen ja ulosottomiehellä on alueellinen toimivalta. Asian tulee myös olla päiväkirjaan merkittynä saapuneeksi, jolloin ulosottoasia, jossa tietoja pyydetään, on yksilöitävissä diaarinumerolla.

Edellä todetuista syistä tiedustelut rajoittuivat yksittäistapauksiin. Esimerkiksi luotto-laitoksen ja ulosottomiehen asiastiedoston yhdisteleminen atk:n avulla ei lainkohdan nojalla tulisi kyseeseen. Sen sijaan tietojen saaminen ei luonnollisestikaan edellyttäisi etukäteen toimitettua ulosmittausta. Vaatimus, että kysymyksessä tulee olla yksittäinen ulosottoasia, ei merkitse sitä, etteikö samalla kertaa sivulliselta voitaisi pyytää tietoja useammassa yksittäistapauksessa esimerkiksi tiedustelusta aiheutuvien lähetyskulu-
jen pienentämiseksi.

Tiedustelujen tekotapaa ei ehdoteta säänneltäväksi. Tiukkojen tiedustelutapojen määrittäminen saattaisi käytännössä suuresti häiritä toimintaa, koska ne tilanteet, joissa tiedusteluja tehdään, vaihtelevat ajankohdan, paikkakunnan, kiireellisyyden ja muiden olosuhteiden osalta huomattavasti. Ulosottomies ja vastauksen antaja voisivat keskenään sopia kulloiseenkin tilanteeseen parhaiten sopivan tavan. Näin on käytännössä nyt jo menetelty niiden tietojen suhteen, jotka voimassa olevan lain nojalla ovat saatavissa. Siten tietoja olisi mahdollista antaa kirjallisesti tai esimerkiksi telefaxin välityksellä sekä poikkeuksellisesti myös suullisesti silloin, kun tietojen antaja voi olla vakuuttunut siitä, että tietojen pyytäjä on ulosottoviranomainen ja että velallista koskeva ulosottoasia on vireillä. Tietojen välittäminen atk-yhteyden avulla edellyttäisi osapuolten asiaa koskevaa sopimusta.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan sivullinen olisi velvollinen ilmoittamaan, onko hänellä velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan tai muutoin määräysvallassaan sekä omaisuuden laatu. Tiedustelu voitaisiin tehdä esimerkiksi pankkiin tallelokeroon tai hoidettavana tai vakuutena olevan omaisuuden ja sellaista omaisuutta mahdollisesti rahoittavan velan selvittämiseksi. Niin ikään esimerkiksi kiinteistönvälittäjä tai asianajaja olisi velvollinen ilmoittamaan hänellä välitettävänä, säilytettävänä tai muuten hallussaan olevan velalliselle kuuluvan omaisuuden.

Sivullisen olisi momentin 2 kohdan mukaan ilmoitettava, onko velallisella häneltä saatava sekä saatavan peruste ja määrä. Saatavalla tarkoitetaan kaikenlaisia, yleensä lakiin tai sopimukseen perustuvia rahasuorituksia kuten urakkasaatavia, kauppahintasaatavia ja elinkeinotuloa siitä riippumatta, ovatko ne kertasuorituksia vai toistuvaistu-

loa. Myös pankkitalletukset ja vakuutuskorvaukset olisivat lainkohdassa tarkoitettuja saatavia.

Momentin 3 kohta koskee tietoja, jotka edesauttavat velallisen omaisuuden löytymistä. Sivullinen, joka on tehnyt velallisen kanssa sopimuksen tai muun järjestelyn, jossa hän on saanut tietoa velallisen varallisuudesta, olisi velvollinen ilmoittamaan tällaisen tiedon. Sivullisella tarkoitetaan tässä nimenomaan sellaista henkilöä tai yhteisöä, joka itse on omaisuutta koskevassa sopimussuhteessa velalliseen, ei sen sijaan esimerkiksi asianajajaa tai muuta ulkopuolista, joka on avustanut sopimuksen laatimisessa. Tässä lainkohdassa tarkoitettuja sivullisia voisivat olla esimerkiksi kaupan tai muun sopimuksen toinen osapuoli, vuokranantaja, varastoalueen pitäjä, huolintaliike, venekerho, pankki ja vakuutusyhtiö. Sopijakumppanin olisi kerrottava sopimuksen tai järjestelyn lähempi sisältö sellaisella tarkkuudella, kun täytännönpanon kannalta on tarpeellista.

Työnantaja olisi momentin 4 kohdan mukaan velvollinen ilmoittamaan ulosottomiehelle velallisen työsuhdetta ja palkkaa koskevat tiedot samoin kuin työntekijän yhteystiedot. Työnantajan olisi esimerkiksi ilmoitettava työsuhteen kesto ja työntekijän työtehtävien luonne. Viimeksi mainitut tiedot saattavat olla tarpeen esimerkiksi sen selvittämiseksi, onko edellytyksiä ryhtyä ulosottolain 4 luvun 9 b §:ssä tarkoitettuun menettelyyn, jossa ulosottomies voi päättää velallisen kohtuullisen työpalkan rahamäärän silloin, kun velallinen ulosmittausta välttääkseen tekee työtä alipalkalla. Ulosottolain 4 luvun 18 e §:n 3 momentissa olevaa säännöstä, jonka mukaan työnantajan ja viranomaisen, jollei toisin säädetä, on annettava ulosottomiehelle palkan ulosmittausta varten tarpeellisia tietoja, ei ehdoteta tässä yhteydessä kumottavaksi, koska säännös ei ole ristiriidassa ehdotuksen kanssa.

Puheena oleva pykälä olisi sen 2 momentin mukaan toissijainen ja koskisi niitä tapauksia, joissa sivullisen oikeudesta antaa muutoin salassapidettäviä tietoja ulosottoviranomaiselle ei ole erityistä säännöstä. Tällaisena erityissäännöksenä voidaan pitää esimerkiksi arvo-osuustileistä annetun lain 33 §:n 3 momenttia.

Yleisperustelujen jaksoissa 3.2. ja 4. esite-tyistä syistä sivullisen olisi annettava tiedot ulosottomiehelle maksutta, jollei tiedonsiirto edellytä atk:ta. Asiasta ehdotetaan otettavak-

si säännös pykälän 3 momenttiin. Ulosottomies olisi oikeutettu saamaan tiedot maksut-ta siitä riippumatta, perustuuko tietojenanto-velvollisuus erityissäännökseen taikka ehdo-tettuun pykälään.

Jos sivullinen kieltäytyy antamasta häneltä vaadittuja tietoja, voisi ulosottomies pykälän 4 momentin nojalla asettaa hänelle sakon uhan. Sivullisen olisi annettava häneltä pyy-detyt tiedot määräajassa. Määräajan pituus olisi harkittava kussakin tapauksessa erik-seen. Jos sivullinen ilman syytä ja ehdotto-masti kieltäytyy ilmoittamasta tietoa, jonka hän varmuudella tietää tai muistaa, voisi määräaika olla hyvinkin lyhyt. Toisaalta taas jos tiedon antaminen edellyttää tiedon tarkis-tamista esimerkiksi kirjanpidosta tai muista asiakirjoista, joita ei heti ole käytettävissä, tai jos sivullinen voidaan olettaa antavan tiedot harkittuaan asiaa, voisi määräaika olla pidempi, esimerkiksi joitakin vuorokausia.

Jos sivullinen tahallaan antaa ulosottomie-helle vääriä tietoja, hän saattaa syyllistyä avunantoon velallisen rikokseen tai sen yri-tykseen. Ulosottolain myöhempien uudistus-ten valmistelussa tulee harkittavaksi erityisen rangaistussäännöksen tarpeellisuus.

34 f §. Pykälässä ehdotetaan selvennettä-väksi ja jonkin verran laajennettavaksi ulos-ottomiehen oikeutta saada tietoja muilta vi-ranomaisilta ja julkista tehtävää hoitavilta yhteisöiltä. Osa pykälässä tarkoitetuista rekistereistä on jo nyt ulosottomiehen käytettä-vissä, mutta nykytila on sekava ja epätyydyttävä.

Ulosottomiehellä olisi pykälän 1 momentin nojalla oikeus saada salassapitosäännösten estämättä velallista koskevia tietoja valtion, kuntien tai muilta viranomaisilta sekä näihin verrattavilta yhteisöiltä, jotka hoitavat julkis-ta tehtävää. Tällaisia yhteisöjä ovat esimer-kiksi posti, kansaneläkelaitos, eläkeyhtiöt, Eläketurvakeskus sekä eräät entiset valtion tai kunnan viranomaiset, jotka hoitavat jul-kista tehtävää, mutta toimivat nykyisin liike-laitoksen tai yhtiön muodossa. Tuloja ja va-rallisuutta koskevia tietoja on vero-hallinnolla, työviranomaisilla ja kansaneläke-laitoksella. Useilla ministeriöillä tai niiden alaisilla virastoilla samoin kuin lääninhalli-tuksilla ja muilla lupaviranomaisilla on tieto-ja yrittäjien tai yritysten varallisuudesta ja muista taloudellisista seikoista.

Ehdotus noudattaisi puheena olevan pykä-län osalta 34 e §:n perustelujen kohdalla selostettua periaatetta, että tietoja voitaisiin

pyytää vain konkreettisesti vireillä olevassa ulosottoasiassa ja että tietojen tulisi olla tar-peen täytäntöönpanoa varten.

Tietojen luovutustapaa ei säänneltäisi, vaan menettely jäisi osapuolten välillä sovit-tavaksi samoin kuin edellä 34 e §:n kohdal-lakin. Toivottavaa olisi, että tiedot välitettäi-siin atk:n avulla silloin, kun kyselyt ja tie-donsaanti voidaan rajoittaa vain velallista koskeviin 1 momentissa lueteltuihin tietoi-hin. Näin on asia järjestetty jo nykyisin esi-merkiksi verotustietojen osalta. Sen sijaan velallisen saamien eri eläkkeiden määrien ja niiden maksajien selvittely edellyttää nykyi-sin useita puheluita ja kirjeitä. Atk:n avulla samat tiedot olisi saatavissa hetkessä.

Yhteyden saaminen velalliseen on usein yhtä tärkeää kuin velallisen varsinaisten omaisuustietojen saaminen. Usein velallisen piilossa olevaa omaisuuttakin löytyy velalli-sen asuin- tai olinpaikasta. Myös ulosottosel-vityksen teko edellyttää, että velallinen tava-taan. Sen vuoksi ulosottomiehen tulisi saada kaikki osoite- ja puhelintiedot, myös salaiset, sekä muutkin yhteydenottoon tai velallisen löytämiseen tarvittavat tiedot. Tällaisia tieto-ja ovat esimerkiksi poliisin tiedot asunto-osakeyhtiöiden isännöitsijöistä ja talonmie-histä ja erilaisia etuuksia maksavien viran-omaisten tiedot velallisen osoitteesta tai to-dellisesta olinpaikasta.

Ehdotetun pykälän 1 momentissa tarkoitet-tuja tietoja hankittaessa on 2 momentin mu-kaan otettava huomioon, ettei ulosottovi-ranomaisen haltuun joudu ulosottoasian kä-sittelyyn kuulumattomia arkaluonteisia hen-kilötietoja. Henkilörekisterilain 6 §:n 2 mo-mentin mukaan arkaluonteisina tietoina pide-tään muun muassa henkilötietoja, jotka on tarkoitettu kuvaamaan rotua, henkilön yhti-skunnallista vakaumusta, rikollista tekoa, henkilön terveydentilaa ja henkilön seksuaa-lista käyttäytymistä. Myös henkilön saamia sosiaalipalveluja, toimeentulotukea ja sosiaa-liavustuksia koskevat tiedot ovat arkaluonteis-ia. Viimeksi mainitut kuitenkin usein kuulu-vat ulosottoasian käsittelyyn, koska mainitut etuudet ovat joko ulosmittattavissa tai ulos-mittauskelvottomina vaikuttavat ulosottolain 4 luvun 7 §:n 2 momentin mukaisesti suo-ja-osuuden määrään. Säännöksen sovelta-misalan selventämiseksi oikeusministeriö voi antaa ulosottoviranomaisille ohjeen, jonka mukaan tietoja olisi ensisijaisesti kysyttävä tietyistä alkuperäisrekistereistä kuten vero-hallinnolta, Väestörekisterikeskukselta ja

Eläketurvakeskukselta.

Myös puheena olevassa pykälässä ehdotettu oikeus tietojensaantiin olisi pykälän 3 momentin mukaan toissijainen. Jos muussa laissa säädetään viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan yhteisön oikeudesta salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoja ulosottoviranomaiselle, noudatettaisiin näitä säännöksiä ensisijaisesti. Valmisteilla olevan verotustietojen koskevan lain säännös, joka koskee verotustietojen antamista ulosottoviranomaiselle, olisi ehdotettuun pykälään nähden ensisijainen.

Pykälän 4 momentin mukaan myös viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien yhteisöjen olisi annettava ulosottomiehelle tiedot maksutta siitä riippumatta, perustuuko tietojenantovelvollisuus ehdotettuun pykälään taikka erityissäännökseen. Säännös ei koskisi tietojen luovuttamista atk:n avulla. Maksuttomuutta on käsitelty yleisperustelujen jaksoissa 3.2. ja 4.

34 g §. Ulosottolaissa ei nykyisin ole ulosottoviranomaisia koskevia salassapitosäännöksiä. Koska ulosottomiehen tietojensaantioikeutta ehdotetaan laajennettavaksi, tulisi ulosottolakiin ottaa myös säännökset salassapitovelvollisuudesta ja sen laajuudesta sekä ulosottomiehen velvollisuudesta eräissä tapauksissa antaa tietoja havaitsemistaan rikoksista ja muista väärinkäytöksistä muulle viranomaiselle.

Ehdotettu salassapitosäännös olisi toissijainen. Jos muualla ulosottolaissa tai muussa laissa on säännös ulosottomiehen velvollisuudesta luovuttaa tietoja, noudatetaan sitä ensisijaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan ulosottoviranomainen ei saa ilman asianomaisen lupaa paljastaa eikä käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tietoja, jotka koskevat toisen liike- tai ammattisalaisuutta taikka yksityisen henkilökohtaisia oloja. Ulosottoviranomainen ei myöskään saa paljastaa tai käyttää hyödyksi sellaisia velallisen tai sivullisen taloudellista asemaa koskevia tietoja, jotka viranomainen itse on hankkinut ulosottoselvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa. Velallisen taloudellista kokonaistilannetta koskevat ulosottoviranomaisten tekemät valmistelevat selvitykset eivät saisi tulla ulkopuolisten tietoon. Niistä ilmenee velallisen taloudellinen tilanne useimmiten laajemmin kuin ulosmittauspöytäkirjoista. Myöskään niitä tietoja, jotka ovat tulleet ulosottomiehen tietoon esimerkiksi 34 e §:n nojalla ja jotka koskevat

sivullisen taloudellista asemaa, ei saisi paljastaa.

Pykälän 1 momentin mukaan ulosottomiehen päätös ja pöytäkirja ovat kuitenkin julkisia lukuun ottamatta ulosottoselvitystä koskevaa pöytäkirjaa, joka on pidettävä salassa. Ulosottoselvitys koskee aina edellä mainittuja salassa pidettäviä tietoja, minkä vuoksi ulosottoselvityksestä laadittu pöytäkirja ei olisi julkinen.

Lukuun ottamatta ulosottoselvitystä koskevan pöytäkirjan tulemistä salaiseksi ehdotus ei merkitse juurikaan muutosta nykytilanteeseen, jossa ulosottomiehen pöytäkirjat ja päätökset periaatteessa ovat julkisia asiakirjoja. Ehdotus jossain määrin laajentaa salassapidettävyyden alaa sellaisen tiedon osalta, jota ei merkitä pöytäkirjaan tai päätökseen. Ero ei käytännössä kuitenkaan ole merkittävä, koska nykyisinkin epävirallisista ulosottoviranomaisen piirissä syntyneistä selvityksistä annetaan hakijoille yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 5 §:n periaatteiden mukaisesti tietoa vain harkinnanvaraisesti.

Ulosottoviranomaisten välistä tietojenvaihtoa ei ehdoteta kiellettäväksi. Asiasta otettaisiin nimenomainen maininta pykälän 1 momenttiin. Koska täytäntöönpanoasioita siirretään ulosottopiiristä toiseen ja ulosottomies voi pyytää toiselta ulosottomieheltä virkapuuta, täytyy myös täytäntöönpanon aikana tai muuten saatuja tietoja voida välittää asiaa myöhemmin hoitaville ulosottomiehille. Ulosottoviranomaisten välinen tietojenvaihto olisi luonteeltaan epävirallista eikä edellyttäisi, että ulosottoasia on muodollisesti viireillä. Ehdotettu säännös tarkoittaa yksittäistapauksellisia tiedusteluja eikä merkitsisi valtakunnallisen ulosottorekisterin perustamista. Sanotunlaisen, sinänsä tarpeellisen rekisterin edellytykset ja se, mitä tietoja rekisteriin voitaisiin ottaa, on selvitettävä erikseen.

Jos ulosottomies käyttää apunaan asiantuntijaa kuten esimerkiksi kirjanpitäjää, tilintarkastajaa tai omaisuuden arviomiestä, olisi näillä 1 momentin mukaan samanlainen salassapitovelvollisuus kuin ulosottoviranomaisilla.

Pykälän 2 momentin mukaan ulosoton hakijalla olisi oikeus 1 momentin salassapitosäännöksiin estämättä saada ulosottoviranomaiselta tietoonsa ulosottoselvitys sekä muu ulosottoviranomaisen hankkima velallisen taloudellista asemaa koskeva tieto. Tie-

tojenanto-oikeus koskee vain ulosottoviranomaista, ei esimerkiksi ulosottomiehen toimeksiannosta tehtävää suorittavaa ulkopuolista tahoa. Taloudellista asemaa koskeva tieto olisi annettava siitä riippumatta, onko se ulosottoselvityksessä vai ei. Sen sijaan ulosottoselvitykseen sisältyvät liikesalaisuutta taikka henkilökohtaisia oloja koskevaa seikkaa, joka ei suoranaisesti liity velallisen taloudelliseen asemaan, ei hakijallekaan tarvitsisi antaa. Vastaavasti kaikki tiedot, jotka on katsottu tarpeelliseksi ottaa ulosottoselvitykseen, olisivat asianosaisjulkisia hakijaan nähden.

Myös takaisinsaantikanteen nostamiseen tarvittavat ulosottomiehen hankkimat tiedot saisi 2 momentin mukaan luovuttaa ulosoton hakijalle. Tiedot saisi antaa silloin, kun ulosottoviranomainen itse arvioi takaisinsaantiperusteiden olevan olemassa. Saatujen tietojen avulla hakija voi nostaa halutessaan takaisinsaantikanteen tai tehdä sitä koskevan turvaamistoimihakemuksen.

Hakijaa, joka 2 momentissa tarkoitettulla tavalla saisi tietoonsa salassapidettäviä seikkoja, koskisi 1 momentissa tarkoitettu salassapitovelvollisuus, eikä velkoja saisi käyttää tietoja muuten kuin ulosottoa, takaisinsaantia tai konkurssia koskevassa asiassa. Ilmaisuu katta myös vastaavat turvaamistoimiasiat. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n nojalla tuomioistuimen tulisi tarpeellisin osin, esimerkiksi liikesalaisuuden osalta, päättää suullisen käsittelyn toimittamisesta suljetuin ovin sekä päättää salassapidettäviä tietoja koskevan oikeudenkäyntiaineiston pitämisestä salassa.

Ehdotettu 2 momentissa oleva erityissäännös asianosaisjulkisuudesta koskisi ainoastaan ulosoton hakijaa. Muilta osin, esimerkiksi suhteessa muihin velkoihin ja sivulliseen, kysymys asianosaisjulkisuudesta ratkaistaisiin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännösten mukaisesti. Velallista olisi luonnollisesti oikeus saada tietoonsa itseään koskevat ulosottoviranomaisen keräämät tiedot.

Ulosottomiehen salassapitovelvollisuudesta huolimatta ulosottomiehen olisi 3 momentin mukaan ilmoitettava syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle, jos hän epäilee, että velallinen on saattanut syyllistyä velallisen epärehellisyyteen, törkeään velallisen epärehellisyyteen, velallisen petokseen tai törkeään velallisen petokseen. Ilmoitusvelvollisuus koskisi vain velallisen mahdollisesti tekemiä

rikoksia. Sivullisten olisi voitava luottaa siihen, että he voivat antaa velallista koskevia tietoja tarvitsematta pelätä, että ulosottomies ilmoittaa asiasta syytetoimiin ryhtymiseksi. Sivullinen tosin voi muusta syystä, esimerkiksi normaalin päärikosta koskevan poliisitutkinnan johdosta joutua syytteeseen esimerkiksi avunantorikoksesta. Jos sivullinen on oikeutettu kieltäytymään todistamasta asiassa, myöskään ulosottoviranomainen ei olisi yleisperustelujen alajaksoissa 2.1. mainituista syistä oikeutettu kertomaan asiasta poliisille.

Tarkoituksena on, että ilmoitus tehdään sellaisista seikoista, jotka voidaan havaita normaalin ulosotto toiminnan yhteydessä. Ulosottomiehen ei tarvitsisi varta vasten ryhtyä asiaa tutkimaan. Jos velallinen on saattanut syyllistyä edellisiä lievempään tekoon, esimerkiksi velallisen vilpillisyyteen tai velallisrikkomukseen, olisi ulosottomiehellä oikeus antaa tarpeellisia tietoja syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle. Kysymyksessä ei edellä mainituissa tapauksissa olisi varsinaisesti rikosilmoituksen teko, vaan normaaliin viranomaisten tietojenvaihtoon kuuluvan seikan tiedoksisaattaminen toisen viranomaisen mahdollisia toimenpiteitä varten.

Ulosottomiehellä olisi salassapitosäännösten estämättä oikeus antaa tarpeellisia tietoja velallisen mahdollisista väärinkäytöksistä myös muille viranomaisille kuten veroviranomaiselle, työviranomaiselle tai konkurssiasiamiehelle.

Pykälässä tarkoitettun salassapitovelvollisuuden rikkomisen rangaistaisiin sen 4 momentin nojalla rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaisesti, jollei teko ole rangaistava virkamiestä koskevan rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan taikka jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

4 luku. Ulosmittauksesta

10 §. On tavallista, että velalliset järjestävät suunnitelmallisesti omaisuuttaan turvaan ulosoton varalta erilaisin toimenpitein joskus hyvissä ajoin ja joskus juuri ennen täytäntöönpanon alkamista. Velalliset saattavat kiertää täytäntöönpanoa muun muassa siten, että he näennäisesti siirtävät sivulliselle omaisuutta tekaistuilla asiakirjoilla ilman, että tarkoituksena olisi ollut luovuttaa omistusoikeutta. Tavallista on esimerkiksi, että velallinen käyttää ja pitää korvauksetta hallussaan omaisuutta, jonka hän on aikai-

semmin myynyt tai muuten luovuttanut sukulaiselleen, tai jos velallisena on yhtiö, toiselle saman henkilön tosiasiallisesti omistamalle yhtiölle. Koska omaisuus on velallisen hallinnassa, on sanottuihin tilanteisiin voitu puuttua ulosottolain 4 luvun 9 §:n nojalla. Jos sen sijaan omaisuuden hallintakin on luovutettu sivulliselle, ovat täytäntöönpanotoimet estyneet lukuun ottamatta tapauksia, joissa velallisen omistusoikeus on ollut selvä.

Ehdotetun pykälän mukaan myös sivullisen hallinnassa olevaa omaisuutta voidaan ulosmitata, jos olosuhteista voidaan päätellä, että omaisuus todennäköisesti kuuluu velalliselle. Säännösehdotus koskisi erilaisia järjestyjiä, joissa velallisen todennäköisesti omistama omaisuus on sivullisen hallinnassa. Useimmiten nämä sivulliset olisivat takaisin saantilaissa tarkoitettuja läheisiä.

Velallisen omistusoikeutta koskeva todennäköisyyden arviointi jää kussakin tapauksessa harkittavaksi erikseen ulosottomiehen hankkiman selvityksen, asianosaisten esittämän selvityksen ja tehtyjen väitteiden perusteella. Tarkoituksena on, ettei ulosottomiehen tarvitsisi uskoa ilman näyttöä rahavarojen siirtymisestä sellaista asiakirjaa, joka selvästi on tehty täytäntöönpanon välttämiseksi, vaan toimenpiteet voisivat jatkua ja turvaava ulosmittaus voitaisiin toimittaa. Tämä olisi tärkeää varsinkin rikosshyödyn jäljittämässä samoin kuin muidenkin epärehellisten velallisten omaisuutta etsittäessä.

Sivullisen oikeudet ehdotetaan turvattavaksi siten, että ulosottomies hankkii asiassa selvitystä ja tekee perustellun päätöksen 3 luvun 32 a §:n mukaisesti ja vasta tämän jälkeen antaa sivulliselle osoituksen täytäntöönpanoriitakanteen nostamiseen. Jos omaisuus selvästi kuuluu velalliselle, osoitusta ei tarvitsisi antaa, koska silloin ulosmittausta ei ole suoritettu puheena olevan pykälän nojalla. Sen sijaan todennäköisyystilanteessa osoitus olisi annettava aina silloin, kun omaisuus on ulosmitattu sivullisen hallusta. Tarkoitus on, että tässä tilanteessa sivulliselle jossain määrin helpommin annettaisiin osoitus verrattuna tilanteeseen, jossa ulosmitattu omaisuus on ollut velallisen hallinnassa.

Osoituksen antamisesta seuraa ulosottolain uuden 9 luvun 14 §:n nojalla täytäntöönpanon keskeytyminen. Täytäntöönpanoriita on sen jälkeen pantava vireille 9 luvun 8 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaisesti velkojaa ja

velallista vastaan neljän viikon kuluessa osoituksen tiedoksisaamisesta. Täytäntöönpanon keskeytyminen antaisi eri osapuolille aikaa ja mahdollisuuden selvittää omaisuuden omistussuhteet. Valtaosa tapauksista olisi nykytilanteen perusteella arvioiden todennäköisesti niin selviä, että väärinkäytökset olisi melko helppo erottaa todellisista omaisuuden luovutuksista.

Jos ulosottomies kuitenkin osoituksen antamisen jälkeen saisi sivullisen omistusoikeudesta uutta selvitystä, hän voisi oikaista ulosmittauksen, jolloin osoitukseen ei antaisi aihetta enempiin toimenpiteisiin. Ääritapauksessa ulosottomies voinee itseoikaisulla peruuttaa ulosmittauksen siinäkin tapauksessa, että asia on jo tullut vireille käräjäoikeudessa. Toisin kuin ulosottovalituksen osalta, ulosmittausta koskeva asia ei tällöin ole tuomioistuimessa vireillä, koska täytäntöönpanoriita koskee siviilioikeudellista asiaa. Täten ei olisi muodollista estettä suorittaa itseoikaisua. Jos ulosottomies peruuttaisi itseoikaisuna ulosmittauksen, tulisi nostettu kanne jättää täytäntöönpanoriitana tutkimatta. Asia raukeaisi, jollei sen jatkokäsittelylle normaalina riita-asiana muutoin ole oikeudellista tarvetta. Epäselvässä asiassa itseoikaisua ei tule suorittaa. Se seikka, onko käräjäoikeus antanut keskeytysmääräyksen täytäntöönpanoriitakanteen johdosta vai ei, ei vaikuttaisi itseoikaisumahdollisuuteen, koska kyse ei olisi ulosottoitoimen jatkamisesta, vaan jo suoritetun toimen peruuttamisesta.

Ulosottolain 3 luvun 32 §:n uuden 3 momentin mukaan sivulliselle, jonka oikeutta täytäntöönpano saattaa loukata, on myös heti lähetettävä jäljennös pöytäkirjasta tai ulosottomiehen päätöksestä taikka ulosmittausilmoituksesta. Jos sivullinen olisi esittänyt omistusoikeuttaan koskevan väitteen jo ennen ulosmittausta, tulisi epäselvyyksien välttämiseksi pyrkiä siihen, että valitusosoitus ja täytäntöönpanoriitaosoitus annettaisiin samanaikaisesti, jolloin sekä valitusaika että täytäntöönpanoriidan vireillepanon määräaika alkaisivat kulua samanaikaisesti. Muutoksenhaun määräaika on kolme viikkoa ja täytäntöönpanoriidan nostamisen neljä viikkoa. Sivullisella on tässä tilanteessa oikeus valita, kumpaa oikeusturvakeinoa hän haluaa käyttää. Jos sivullisen katsoo, että hänen omistusoikeutensa on selvä, hän todennäköisesti mieluummin valittaa ulosottoitoimesta kuin nostaa riitakanteen. Valitusasiassa muutoksenhakutuomioistuin voisi kuitenkin myös-

hemmin antaa täytäntöönpanoriitaosoituksen, jos katsoo, että omistusoikeuskysymys on niin epäselvä, että se on tutkittava riita-asiana.

Jos taas sivullinen esittää väitteen vasta ulosmittauksen jälkeen mutta kuitenkin valitusaikana, hänellä on ulosottolain uuden 9 luvun 13 §:n mukaan edellisessä kappaleessa kerrotunlainen valintavalta. Sen sijaan jos ulosmittaus on käynyt sivulliseen nähden lainvoimaiseksi ja hän vasta tämän jälkeen esittää väitteensä, hän ei voi enää valittaa toimesta. Sen sijaan hänelle on tässäkin tilanteessa annettava täytäntöönpanoriitaosoitus, jos se 9 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan on mahdollista eli kun lopputilitystä ei ole suoritettu ja varoja lähetetty.

7 luku. Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano

17 §. Ulosottolain 7 lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 17 §, jonka mukaan ulosottomies voisi viran puolesta määrätä luovutetun omaisuuden takavarikkoon todennäköisessä takaisinsaantitilanteessa. Ehdotetun pykälän avulla on tarkoitus turvata omaisuuden säilyminen, kunnes hakija ehtii hakea oikeudenkäymiskaassa säädetyssä järjestyksessä turvaamistointa käräjäoikeudelta ennen takaisinsaantioikeudenkäyntiä.

Pykälän 1 momentin mukaan jos ulosotoselvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa käy ilmi, että velallisen luovuttama omaisuus todennäköisesti voidaan peräyttää 3 luvun 35 §:n nojalla, eikä asia siedä viivytystä, ulosottomies voi määrätä omaisuuden takavarikkoon. Pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa ulosottomies viran puolesta tekisi takavarikkopäätöksen ja panisi sen saman tien täytäntöön.

Edellytyksenä takavarikkoon määräämiselle olisi 1 momentin mukaan se, että käsillä on todennäköisesti takaisinsaantitilanne. Velallinen on toisin sanoen luovuttanut tai pantannut omaisuutta sellaisella oikeustoimella, joka todennäköisesti takaisinsaantilaisissa säädetyillä perusteilla peräytyisi, jos hakija sitä kanteella vaatii. Ulosmittaustakaisinsaanti ei johda oikeustoimen kumoutumiseen kokonaisuudessaan, vaan ainoastaan siltä osin, mikä on tarpeen hakijan saatavan suorittamiseksi.

Niin sanottu yleinen takaisinsaantiperuste, jota koskeva säännös on takaisinsaantilain 5 §:ssä, edellyttää osapuolten vilpillistä

mieltä toisin kuin mainitun lain 6—14 §:n mukaiset muut takaisinsaantiperusteet. Vaatimus siitä, että takaisinsaantiperusteen tulee olla todennäköinen, aiheuttaa sen, että kovin pitkälle meneviä päätelmiä vilpillisen mielen olemassaolosta ulosottoviranomainen ei voi ryhtyä tekemään. Tästä syystä ehdotetun säännöksen pääasiallinen soveltamisala tulee olemaan lahjat ja lahjan luontoiset sopimukset sekä velan maksaminen epätavallisin maksuvälinein.

Ehdotettu sanamuoto ei sulje pois sitä, että omaisuus voitaisiin takavarikoida silloinkin, kun velalliselta luovutuksen saanut sivullinen on luovuttanut sen edelleen. Takaisinsaanti kuitenkin takaisinsaantilain 20 §:n mukaan edellyttää, että myöhempi luovutuksensaaja tiesi tai olisi pitänyt tietää oikeustoimen peräyttämiseen vaikuttavista seikoista. Ehdotetun säännöksen todennäköisyysedellytys yhdessä mainitun ehdon kanssa merkitsee sitä, että omaisuutta ei voitaisi takavarikoida myöhemmän luovutuksensaajan hallusta kuin poikkeustapauksissa.

Ehdotetun säännöksen nojalla voitaisiin takavarikoida ainoastaan luovutettu omaisuus. Silloin kun velallinen on luovuttanut rahaa sivulliselle, häneltä ei voitaisi takavarikoida muuta omaisuutta, ja jos velallinen on luovuttanut tietyn esineen, ei sen sijaan voitaisi panna takavarikkoon muuta omaisuutta tai rahaa. Jos luovutuksensaaja on hukkunut omaisuuden, ulosottomenettelyssä ei ole mahdollista ryhtyä määrittämään hukatun omaisuuden arvoa. Jos luovutuksensaaja vetoaa siihen, että hän haluaisi omaisuuden palauttamisen sijasta suorittaa takaisinsaantilain 15 §:n 3 momentin mukaisen korvauksen, se ei estä takavarikkoa. Tuomioistuin ratkaisee takaisinsaannin toteuttamisen korvauksena mahdollisessa myöhemmässä takaisinsaantioikeudenkäynnissä.

Edellytyksenä takaisinsaantitakavarikkoon määräämiselle olisi lisäksi, ettei asia siedä viivytystä. Ehdotettu sanamuoto on tältä osin sama kuin pakkokeinolain (450/87) väliaikaistoimenpidettä koskevassa 3 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan, jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa panna väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Etenkin silloin kun ulosottomies katsoo, että luovutuksensaaja saattaa piilottaa tai hukata velallisen luovuttaman omaisuuden, voidaan takavarikko määrätä. Asian

kiireellisyyttä koskeva edellytys rajaa säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle esimerkiksi sellaiset takaisinsaantitilanteet, joissa on annettu sivulliselle kohtuutonta etuutta jo pitkän ajan kuluessa esimerkiksi ylisuurena palkkana.

Pykälässä tarkoitettu takavarikko pantaisiin täytäntöön viran puolesta. Lukuun ottamatta vakuutta koskevia säännöksiä, takavarikko pantaisiin täytäntöön noudattaen soveltuvin osin ulosottolain 7 luvun säännöksiä. Täten esimerkiksi luvun 1—3 §:ssä säännellyt täytäntöönpanotavat soveltuisivat. Omaisuuden haltuunottamisen sijasta ulosottomies voisi antaa hukkaamiskiellon. Takavarikko voitaisiin asian luonteesta johtuen luonnollisesti panna täytäntöön ennalta ilmoittamatta luvun 4 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti. Ulosmittauskylvotonta omaisuutta ei voitaisi panna myöskään takaisinsaantitakavarikkoon (5 §).

Takavarikko pantaisiin täytäntöön hakijalta vakuutta vaatimatta. Toisaalta sivullisella ei olisi mahdollisuutta asettaa niin sanottua torjuntavakuutta, jota koskevat säännökset ovat ulosottolain 7 luvun 12 §:n 2 momentissa. Koska kysymyksessä on takavarikko paremman oikeuden turvaamiseksi, jossa torjuntavakuuden ehdot muutoinkin ovat tavanomaista tiukemmat, ei ole katsottu tarpeelliseksi torjuntavakuuden mahdollistamista ehdotetussa hyvin lyhytaikaisessa takavarikossa. Jos omaisuuden poisvieminen aiheuttaa sivulliselle haittaa ja jos 7 luvun 2 §:ssä mainitut edellytykset täyttyvät, omaisuus voitaisiin jättää sivullisen haltuun. Sen jälkeen kun käräjäoikeus on antanut joko lopullisen tai väliaikaisen takavarikkopäätöksen, on kysymyksessä normaali turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano. Jos hakijan vastapuoli siinä vaiheessa asettaa lainmukaisen torjuntavakuuden, voidaan täytäntöönpano peruuttaa ehdotetun pykälän 2 momentin sanamuodon sitä estämättä.

Silloin kun velallinen ei ole siirtänyt sivulliselle omistusoikeutta, vaan on ainoastaan pantannut hänelle omaisuutta saatavasta, jonka syntyessä vakuudesta ei ollut sovittu, on kysymyksessä velalliselle kuuluva omaisuus. Ulosottolain 4 luvun 12 §:n mukaan omaisuuden pantiksi luovuttaminen ei estä sen ulosmittaamista. Koska ulosmittauksen tulisi tuottaa jokin suoritus myös velkojalle, saatava ulosmittaus estyä siitä syystä, että pantiksi luovutetun omaisuuden arvo ja sitä raskastava saatava ovat yhtä suuret. Tässä tilan-

teessa ulosottomies kuitenkin voisi ehdotetun pykälän nojalla määrätä pantatun omaisuuden takavarikkoon. Takavarikko perustuisi siihen, että ulosmittauksen este on todennäköisesti väliaikainen ja poistuu takaisinsaantia koskevan oikeudenkäynnin päätyttyä.

Ulosottomiehen olisi pykälän 2 momentin mukaan ilmoitettava heti sopivalla tavalla takavarikosta sivulliselle, joka voi olla siten luovutuksensaaja tai pantinhaltija. Ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä, jos sivullinen on ollut läsnä takavarikkotoimituksessa.

Ulosottomiehen olisi 2 momentin mukaan myös niin pian kuin hän tavoittaa hakijan, sopivalla tavalla tiedusteltava häneltä, pidetäänkö takavarikko voimassa. Tiedustelu on tarpeen, jotta hakija saa tilaisuuden päättää hänen intressissään tehdyn takavarikon jatkumisesta. Hakijan korvausvelvollisuus takavarikon mahdollisesti aiheuttamasta vahingosta voinee syntyä vasta sen jälkeen, kun hän on ilmoittanut, että takavarikko pidetään voimassa. Tiedustelu olisi tehtävä myös silloin, kun hakija on ulosottolain 3 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisesti hakenut täytäntöönpanoa lainvoimaa vailla olevan tuomion perusteella, ja on siten sanotun luvun 14 §:n 1 momentin mukaisesti korvausvastuussa. Tiedustelun tekeminen viimeksi mainitussakin tilanteessa on perusteltua, koska ehdotetussa pykälässä tarkoitettu korvausvelvollisuus ei ole suoranaisesti riippuvainen hakijan ja velallisen väliseen oikeussuhteeseen liittyvän ulosottoperusteen pysymisestä muutoksenhakuasteissa, vaan liittyy eri oikeussuhteeseen. Koska ehdotetun pykälän mukainen ulosottomenettelyn aikainen takavarikko olisi kuitenkin hyvin lyhytaikainen, jäisivät sellaiset tilanteet harvinaisiksi, joissa sivulliselle aiheutuu korvattavaa vahinkoa ennen käräjäoikeuskäsittelyä.

Säännöksessä tarkoitettun takavarikon toimittaminen ei kuuluisi ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan. Säännöksen tehokkuuden kannalta on oleellista, että myös avustava ulosottomies voi käytännön kentätyössä nopeasti eteen tulevassa tilanteessa suorittaa pykälässä tarkoitettun väliaikaisen takavarikon. Olisi kuitenkin suotavaa, että kihlakunnanvouti tai nimismies itse tiedustelisi hakijalta takavarikon jatkamisesta. Jotta hakija voisi arvioida mahdollisen takaisinsaantikanteen menestymistä ja vahingonkorvausriskin suuruutta, olisi tärkeää, että hän saisi tilanteesta tietoa lakimieskoulutuksen

saaneelta ulosottoviranomaiselta.

Ulosottomiehen määräämä takavarikko olisi voimassa lyhyen määräajan eli enintään kaksi viikkoa. Ulosottomiehen olisi tavoitettava hakija, jonka tulee sanotussa ajassa joko ilmoittaa, ettei takavarikkoa tarvitse pitää voimassa, jolloin se on heti peruutettava, taikka esittää ulosottomiehelle käräjäoikeuden turvaamistoimipäätös asiassa. Jollei hakijaa tavoiteta määrääjässä, takavarikko on peruutettava. Jos hakija ulosottomiehen tiedustellessa takavarikon jatkamista ilmoittaa, ettei hän ole halukas tekemään käräjäoikeudelle oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 5 §:ssä tarkoitettua turvaamistoihake-
musta, takavarikko on heti peruutettava. Jos sen sijaan yksi tai useampi hakija ilmoittaa haluavansa tehdä sanotun hakemuksen, jää takavarikko voimaan, kuitenkin enintään kahden viikon ajaksi takavarikon määräämisestä. Takavarikkoa on haettava normaaliin tapaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun mukaisesti määräytvästä käräjäoikeudesta. Hakijan on toimitettava mainitussa määrääjässä ulosottomiehelle joko käräjäoikeuden hylkäävä tai hyväksyvä päätös turvaamistoihakeasiassa. Jollei hakija ilmoita asiasta määrääjässä ulosottomiehelle, ulosottomies peruuttaa takavarikon. Jos hakija ilmoittaa tai ulosottomies muutoin saa tietää esimerkiksi sivulliselta, että käräjäoikeus on hylännyt tai jättänyt tutkimatta hakijan turvaamistoihake-
muksen, on takavarikko heti peruutettava. Jos sen sijaan esitetään selvitys, että käräjäoikeus on sanotussa kahden viikon määrääjässä hyväksynyt hakemuksen, ulosottomiehen määräämä takavarikko pysyy voimassa, kunnes käräjäoikeuden määräämä takavarikko voidaan panna täytäntöön, kuitenkin enintään kaksi viikkoa käräjäoikeuden antamasta päätöksestä. Viimeksi mainittu täytäntöönpano tarkoittaa hakijan tekemää täytäntöönpanohakemusta ja vakuuden asettamista. Käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanossa noudatetaan normaaliin tapaan ulosottolain 7 luvun säännöksiä. Myös torjuntavakuuden osalta on voimassa, mitä 7 luvun 12 §:ssä säädetään.

Koska määräaika käräjäoikeuden turvaamistoimipäätöksen saamiselle on hyvin lyhyt ja koska takaisinsaantiturvaamistoimen edellytyksenä alun alkaenkin on asian kiireellisyys, olisi ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu käräjäoikeuden päätös käytännössä useimmissa tapauksissa oikeudenkäymiska-

ren 7 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu väliaikainen turvaamistoimipäätös.

Päätökseen, jolla ulosottomies on määrännyt omaisuuden takavarikkoon, ei saisi haakea pykälän 3 momentin mukaan muutosta valittamalla. Muutoksenhakukielto on perusteltu toimen lyhytaikaisuuden vuoksi. Koska ulosottomiehen määräämä takavarikko olisi voimassa enintään kaksi viikkoa, ei käräjäoikeus kuitenkaan ehtisi ennen määräajan kulumista ratkaista valitusasiaa. Ei myöskään olisi toivottavaa, että käräjäoikeudessa olisi samanaikaisesti vireillä samaa takavarikko-
asiaa koskeva valitusasia ja takavarikon jatkamista koskeva hakemus. Lisäksi valitusasia saattaisi ulosottolain uuden 10 luvun 2 §:n säännökset huomioon ottaen olla vireillä eri käräjäoikeudessa kuin turvaamistoi-
miasia. Valituskielto on myös yhdenmukainen oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 14 §:n 2 momentin kanssa, jossa kielletään muutoksen hakeminen tuomioistuimen tekemään väliaikaiseen takavarikkopäätökseen. Asianosainen voi luonnollisesti tehdä ulosottomiehen toiminnasta ehdotetun pykälän tarkoittamassa takavarikkoasiassa niin sanotun hallintokantelun asianomaiselle lääninhallitukselle taikka yleisille kanteluviranomaisille.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ulosottolain nojalla annettuun ulosottoasetukseen otettaisiin asian vaatimat lisäykset ja muutokset muun muassa salassapidettävän tiedon arkistoinnista sekä toimituskirjojen laatimisesta asianomaisella kielellä yli toimialuerajojen tapahtuvassa täytäntöönpanossa.

3. Voimaantulo

Lakiehdotus voi tulla voimaan aikaisintaan paikallishallintouudistuksen toteuttamisen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1996, koska osa säännöksistä perustuu tuolloin voimaan tuleviin ulosottolain muutoksiin. Toisaalta kun ehdotukset luonteavasti liittyvät ulosottoviranomaisia koskeviin muutoksiin, ehdotetaan, että laki tulisi voimaan mainittuna ajankohtana.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

ulosottolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 3 päivänä joulukuuta 1895 annetun ulosottolain 4 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 22 päivänä maaliskuuta 1996 annetussa laissa (197/96), sekä
lisätään 3 lukuun uusi 21 c ja 34 e—34 g § sekä 7 lukuun siitä 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1066/91) kumotun 17 §:n tilalle uusi 17 § seuraavasti:

3 luku

Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

21 c §

Jos täytäntöönpano muuten saattaisi vaarantua:

1) ulosottomies, joka on 21, 21 a tai 21 b §:n nojalla toimivaltainen, voi sen estämättä, mitä asian siirtämisestä ja virkavasta säädetään, ulosmitata toisen ulosottomiehen toimialueella olevan omaisuuden;

2) ulosottomies, jonka toimialueella on velalliselle kuuluvaa omaisuutta, voi ulosmitata siellä olevan taikka toisen ulosottomiehen toimialueella olevan omaisuuden, vaikka hän ei muutoin olisi toimivaltainen; ja

3) ulosottomies, joka on 21, 21 a tai 21 b §:n taikka 2 kohdan nojalla toimivaltainen, voi sen estämättä, mitä 4 luvun 14 ja 17 §:ssä säädetään, ulosmitata irtaimen omaisuuden, vaikka sen sijaintipaikkaa ei tunneta, jos omaisuus voidaan sitä näkemättä riittävästi yksilöidä.

Mitä 26 §:ssä säädetään, ei koske 1 momentissa tarkoitettua ulosmittausta. Ulosottomies voi toimittaa 1 momentissa tarkoitettua ulosmittauksen omalla toimialueellaan tai toisen ulosottomiehen toimialueella. Ulosmittauksen jälkeen asia on siirrettävä sille ulosottomiehelle, jolle toimen suorittaminen muutoin olisi kuulunut, jos viimeksi mainittu ulosottomies pitää siirtämistä tarkoituksen mukaisena tai jos myös hän on ulosmitannut saman omaisuuden.

Jos 1 momentin nojalla toimitettua ulosmittauksen jälkeen käy ilmi, että ulosmittausjärjestystä tai velallisen oikeutta osoittaa omaisuutta ulosmitattavaksi koskevien säännösten mukaan muuta omaisuutta olisi pitänyt ulos-

mitata, ulosottomiehen on ulosmitattava mainittu omaisuus sekä peruutettava aikaisempi ulosmittaus noudattaen, mitä 9 luvun 1—4 §:ssä säädetään.

34 e §

Täytäntöönpanoa varten tarpeellisten tietojen saamiseksi sivullisen on yksittäisessä ulosottoasiassa kysyttäessä salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava ulosottomiehelle:

1) onko hänellä velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan tai muutoin määräysvallassaan ja omaisuuden laatu;

2) onko velallisella häneltä saatava ja saatavan peruste ja määrä;

3) onko hän tehnyt velallisen kanssa sellaisen sopimuksen tai järjestelyn, jolla saattaa olla merkitystä etsittäessä velallisen ulosmittauskelpoista varallisuutta, ja sopimuksen tai järjestelyn lähempi sisältö; sekä

4) ne velallisen työsuhdetta ja palkkaa koskevat tiedot samoin kuin osoite- ja puhelin tiedot, jotka hänellä on velallisen työnantajana.

Jos muussa laissa on säännös ulosottoviranomaisen oikeudesta salassapitosäännösten estämättä saada asianomaiselta tietoja, on sitä noudatettava.

Ulosottomiehellä on oikeus saada 1 ja 2 momentissa tarkoitettua tietoja maksutta. Mitä tässä momentissa säädetään, ei koske automaattisen tietojenkäsittelyn avulla luovutettuja tietoja.

Jos sivullinen kieltäytyy antamasta häneltä pyydettyjä 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja tietoja, ulosottomies voi velvoittaa hänet antamaan tiedot määrääjassa sakon uhalla. Uhkasakko asetetaan ja tuomitaan maksettavaksi 39—41 §:n mukaisesti.

34 f §

Täytäntöönpanoa varten ulosottomiehellä on yksittäisessä ulosottoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä 34 e §:ssä säädettyjen tietojen lisäksi:

1) velallisen tuloja ja varallisuutta koskevat tiedot;

2) velallisen työ- ja palvelussuhteita sekä eläkkeitä koskevat tiedot; sekä

3) velallisen osoite- ja puhelintiedot samoin kuin muut yhteydenottoon tarvittavat tiedot.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja tietoja hankittaessa on otettava huomioon, ettei ulosottoviranomaisen haltuun joudu ulosottoasian käsittelyyn kuulumattomia arkaluonteisia henkilötietoja.

Jos muussa laissa on säännös ulosottoviranomaisen oikeudesta salassapitosäännösten estämättä saada tietoja asianomaiselta viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä, on sitä noudatettava.

Ulosottomiehellä on oikeus saada 1 ja 3 momentissa tarkoitetut tiedot maksutta. Mitä tässä momentissa säädetään, ei koske automaattisen tietojenkäsittelyn avulla luovutettuja tietoja.

34 g §

Jollei muualla laissa toisin säädetä, ulosottoviranomainen tai ulosottomiehen toimeksiannosta tehtävää suorittava muu henkilö ei saa ilman asianomaisen lupaa paljastaa muulle kuin ulosottoviranomaiselle eikä käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tietoja, jotka koskevat toisen liike- tai ammattisalaisuutta, yksityisen henkilökohtaisia oloja tai sellaisia velallisen tai sivullisen taloudellista asemaa koskevia tietoja, jotka ulosottoviranomainen on hankkinut ulosottoselvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa. Ulosottomiehen päätös ja toimitusta koskeva pöytäkirja ovat kuitenkin aina julkisia lukuun ottamatta ulosottoselvitystä koskevaa pöytäkirjaa, joka on pidettävä salassa.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, ulosoton hakijalla on oikeus ulosottoviranomaiselta saada tietoonsa ulosottoselvitys sekä muu ulosottoviranomaisen hankkima velallisen taloudellista asemaa koskeva tieto. Ulosottomies saa ilmoittaa hakijalle myös tiedossaan olevat takaisinsaantikanteen nostamiseksi tarpeelliset tiedot. Hakija ei saa muutoin kuin ulosottoa, takaisinsaantia tai konkurssia koskevassa asiassa paljastaa tai

käyttää omaksi tai toisen hyödyksi ulosottomieheltä saamiaan tässä momentissa tarkoitettuja tietoja.

Ulosottomiehen on ilmoitettava syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle, jos hän epäilee, että velallinen on saattanut syyllistyä rikoslain 39 luvun 1, 1 a, 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Jos velallinen on saattanut syyllistyä muuhun rikolliseen toimintaan, ulosottomiehellä on oikeus antaa tarpeellisia tietoja asiasta syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle. Ulosottomies voi antaa tarpeellisia tietoja myös veroviranomaiselle, työviranomaiselle, konkurssiasiamiehelle tai muulle viranomaiselle havaitsemistaan velallisen väärinkäytöksistä.

Rangaistus tässä pykälässä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

4 luku

Ulosmittauksesta

10 §

Sivullisen väite siitä, että hän omistaa velallisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta, ei estä sanotun omaisuuden ulosmittaamista tai muuta täytäntöönpanoa, ellei sivullinen heti voi todistaa omistusoikeuttaan. Ulosottomies voi ulosmitata myös sellaisen irtaimen omaisuuden, joka on sivullisen hallinnassa mutta joka olosuhteista päätellen todennäköisesti kuuluu velalliselle. Kysymys sivullisen omistusoikeudesta voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi niin kuin 9 luvun 6—13 §:ssä säädetään. Jos sivullisen hallinnassa ollut omaisuus on ulosmitattu tämän pykälän nojalla ja sivullinen tekee omistusoikeutta koskevan väitteen, osoitus täytäntöönpanoriitakanteen nostamiseen on aina annettava.

7 luku

Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano

17 §

Jos ulosottoselvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa käy ilmi, että velallinen on luovuttanut tai antanut pantiksi omaisuutta sivulliselle oikeustoimella, joka todennäköi-

sesti voidaan peräyttää 3 luvun 35 §:n nojalla, eikä asia siedä viivytystä, ulosottomies voi heti määrätä luovutetun tai pantatun omaisuuden pantavaksi takavarikkoon. Lukuun ottamatta vakuuden asettamista koskevia säännöksiä, takavarikko pannaan täytäntöön noudattaen soveltuvin osin, mitä tässä luvussa säädetään. Jos pantattu omaisuus kuitenkin voidaan ulosmitata, takavarikkoa ei saa määrätä.

Ulosottomiehen on heti sopivalla tavalla ilmoitettava toimitetusta takavarikosta sivulleselle, jollei hän ole ollut toimituksessa läsnä, sekä tiedusteltava hakijalta, haluaako hän, että takavarikko pidetään voimassa. Takavarikko on voimassa enintään kaksi viikkoa sen määraamisestä. Jos hakija sanotun määraajan kuluessa esittää ulosottomiehelle

käräjäoikeuden antaman asiaa koskevan turvaamistoimipäätöksen, ulosottomiehen määräämä takavarikko on voimassa, kunnes käräjäoikeuden päätös voidaan panna täytäntöön, kuitenkin enintään kaksi viikkoa päätöksen antamisesta. Ulosottomiehen määräämä takavarikko on heti peruutettava, jos hakija ilmoittaa, että hän ei halua hakea käräjäoikeudelta oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa tarkoitettua turvaamistointia, taikka jos käräjäoikeus on hylännyt tai jättänyt tutkimatta sitä koskevan hakemuksen.

Päätökseen, jolla ulosottomies on määrännyt omaisuuden 1 momentissa tarkoitettuun takavarikkoon, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1996.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Kari Häkämies*